

1980/81:128

Torsdagen den 30 april

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 22 innevarande månad.

2 § Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprovsningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Lars Svensson, Halmstad, utsetts till ledamot av riksdagen samt att Ulla Britt Åbark, Kungsbacka, Stina Lindberg, Skoltorp, och Kaj Berntsson, Varberg, utsetts till ersättare för riksdagsledamöter.

Valprovsningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit, att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm 1981-04-29

Bengt Hult

/Sven-Georg Grahn

Det skulle antecknas att *Lars Svensson* (s) utsetts att inträda som ledamot av riksdagen i stället för *Maja Ohlin* (s) som avlidit.

3 § Förste vice talmannen meddelade att eftersom Lars Svenssons uppdrag som ersättare för Ingemund Bengtsson nu upphört skulle *Ulla-Britt Åbark* (s) tjänstgöra som ny ersättare för Bengtsson under den tid denne är riksdagens talman.

4 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:150 bil. 2 hemställan mom. 3 till skatteutskottet

bil. 3 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till finansutskottet

6 § Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:27 om ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m. (prop. 1980/81:95).

Anf. 1 Statsrådet ELISABET HOLM:

Fru talman! I propositionen om ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset föreslås att riksdagen skall bemyndiga regeringen att godkänna en uppgörelse som innebär att Stockholms läns landstingskommun (SLL) tar över huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset (KS) från staten den 1 januari 1982.

Sjukhusets ställning som region- och undervisningssjukhus behålls, och SLL åtar sig att fullgöra statens sjukvårdsåtaganden gentemot Gotlands kommun och berörda landstingskommuner inom Örebro regionsjukvårdsområde enligt nu gällande avtal om regionsjukvård m. m. vid KS.

För KS kommer fr. o. m. år 1982 att gälla samma regler som för övriga kommunala undervisningssjukhus. Sjukhusets resurser skall således enligt läkarutbildningsavtal stå till förfogande för utbildningen och forskningen vid Karolinska institutet.

Arbetsstagare vid KS skall erbjudas anställning hos SLL, varvid SLL blir arbetsgivare för personalen vid KS på samma sätt som för personalen vid andra sjukhus inom länet.

Sjukhusets mark, byggnader och utrustning överlämnas vederlagsfritt till SLL. Vidare sker bl. a. en fullständig och slutlig reglering av samtliga ekonomiska mellanhavanden mellan staten och SLL som grundar sig på tidigare avtal och överenskommelser rörande KS. Samma regler för statlig investeringsersättning som gäller för flertalet andra undervisningssjukhus i landet införs även för KS och Huddinge sjukhus.

I propositionen föreslås också att riksdagen skall bemyndiga regeringen att ikläda staten de ekonomiska förpliktelser som följer av en överenskommelse som har träffats med företrädare för huvudmännen för de kommunala undervisningssjukhusen om fortsatt samarbete under år 1981 angående läkarutbildning och forskning.

Vidare föreslås att riksdagen för verksamheten vid KS under första hälften av budgetåret 1981/82 anvisar 74 milj. kr. för avlöningar till läkare och 374 milj. kr. för driftkostnader samt 15 milj. kr. för utrustning och 22,5 milj. kr. för byggnadsinvesteringar.

För budgetåret 1981/82 föreslås vidare att riksdagen under femte huvudtiteln anvisar 835 milj. kr. till kommunala undervisningssjukhus, 1 milj. kr. för giftinformationscentralen och 20 milj. kr. för lån till SLL för vissa investeringar.

Fru talman! Hälso- och sjukvårdens organisation och omfattning har

genomgått genomgripande förändringar under de senaste decennierna.

Huvudmannaskapet för den offentliga sjukvården har successivt överfört till landstingen. Detta har skett i syfte att åstadkomma större möjligheter att *rationellt använda de resurser som står den offentliga hälso- och sjukvården till buds.*

Den förändring som nu föreslås av huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset är ett led i strävandena att på bästa möjliga sätt samordna vårdresurserna.

Då Karolinska sjukhuset började planeras i slutet av 1920-talet var det för en helt annorlunda sjukvårdssituation än dagens. Människor som bodde runt om i landet uppfattade, med all rätt, Stockholmssjukhusen som de avancerade sjukhusen – kanske inte för deras byggnadsstandard men väl beroende på den högtstående medicinska kapacitet som fanns där. Det var inte så gott om specialister ute i landet på den tiden, och därför var det följdriktigt att man ville ge alla svenskar tillgång till den tidens högst kvalificerade vård. Namnet Karolinska sjukhuset anknyter ju också till det nära samarbetet med Karolinska institutet med dess forsknings- och utvecklingsarbete.

Nu är det inte endast storstadssjukhusen förebehållet att ha kunniga specialister inom en rad medicinska områden. Läkarutbildningen finns på sex platser i landet. Regionsjukhusen, som är centra för denna utbildning, har tagit över det stora statliga sjukhusets roll som rikstäckande specialist-sjukhus.

I mitten av 1950-talet disponerades endast drygt 40 % av vårdplatserna vid KS av patienter från det nuvarande upptagningsområdet. I dag avser 90 % av vårddagarna och ca 97 % av besöken i öppen vård vid Karolinska sjukhuset patienter från Stockholms läns landsting.

Sjukvårdens struktur har förändrats också på andra sätt.

Det har skett en kraftig utbyggnad av den slutna sjukvården under de decennier som gått. Men också den öppna sjukvården har i stor utsträckning koncentrerats till sjukhusen, i all synnerhet den verksamhet som haft specialistkaraktär. Det är en utveckling på både gott och ont: bra därför att specialisterna tagit sin del av den öppna vården – ont därför att det blivit en centralisering, ofta långt från människorna. Sjukvårdspolitiskt har vi försökt möta nackdelarna genom att bygga upp ett nät av vårdcentraler, som dock ännu inte kommit att motsvara förväntningarna. Hittills har svårigheterna att rekrytera välutbildade allmänläkare varit stora. Med en ökad läkartillgång och ett växande intresse för allmänläkarspecialiteten kan vi förvänta oss att decentraliseringstanken kan slå igenom i praktiken.

I framtiden får man räkna med att, bortsett från den öppna vård som kräver resurserna vid ett sjukhus, den öppna sjukvården i princip förläggs till primärvården och innefattar både offentlig och privat vård. Specialister, antingen stationerade på vårdcentralen eller som konsulter från länsdels- eller länsjukhusen, kommer att på vårdcentralen utgöra ett komplement till allmänläkaren. En stor del av den öppna vård som i dag bedrivs på sjukhusen

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Torsdagen den
30 april 1981

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

kommer alltfört fortfarande att skötas av sjukhusläkare men på vårdcentralerna.

Jag vill framhålla att ett överförande av huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset till Stockholms läns landsting framstår som en naturlig följd av den utveckling till ett enhetligt landstingskommunalt huvudmannaskap för sjukvården inom den offentliga sektorn som har ägt rum under de senaste decennierna. Denna utveckling har inneburit en successiv avveckling av statens historiskt betingade huvudmannaskap för delar av sjukvården.

Jag delar utredningens om Karolinska sjukhuset uppfattning att de sjukvårdspolitiska och sjukvårdsorganisatoriska motiven talar för att inordna Karolinska sjukhuset i Stockholms läns landstings sjukvårdsorganisation. Självfallet har landstinget det övergripande ansvaret för planering och utveckling av sjukvården i landstingsområdet, inom vilket Karolinska sjukhuset med sina ca 1 500 vårdplatser är det största sjukhuset. Det är också det mest högspecialiserade sjukhuset. Sedan storlandstingets tillkomst har det under 1970-talet blivit alltmer uppenbart att en rationell sjukvårdsplanering har försvårats av det förhållandet att Karolinska sjukhuset stått utanför landstingets sjukvårdsorganisation.

Det förslag till hälso- och sjukvårdsplan som utarbetats inom Stockholms läns landsting bygger på förutsättningen att Karolinska sjukhuset övertas av landstinget. Enligt planförslaget och fortsatta utredningar konsolideras sjukhusets roll samtidigt som en arbetsfördelning sker mellan Karolinska sjukhuset och Huddinge sjukhus vad gäller den högspecialiserade vården. En sådan fördelning ansluter enligt min uppfattning väl till vad som uttalades i samband med att statsmakterna slog fast att mer speciell utbildnings- och forskningsverksamhet i Stockholmsområdet skall koncentreras till Karolinska sjukhuset och Huddinge sjukhus. Genom att dessa två stora undervisningssjukhus med betydande forskningsresurser får samma huvudman underlättas givetvis den samlade planeringen av verksamheten.

Mot den redovisade bakgrunden och mot bakgrund av vad jag i övrigt inhämtat om Stockholms läns landstings sjukvårdsplanering är det enligt min uppfattning en nödvändig förutsättning för en effektivare planering, samordning och organisation av sjukvården inom Stockholms läns landstingsområde samt för ett rationellt utnyttjande av existerande resurser att Stockholms läns landsting övertar huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset.

Ett fortsatt statligt huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset skulle i stället försvåra ett effektivt utnyttjande av landstingets samlade sjukvårdsresurser, inte minst när det gäller den öppna vården. Det skulle också innebära att det skulle bli utomordentligt svårt att garantera en fortsatt utveckling av verksamheten på Karolinska sjukhuset inom Stockholms läns landstings sjukvårdsorganisation, eftersom motivationen för landstinget att satsa på verksamheten vid Karolinska sjukhuset, utan att till fullo kunna påverka denna verksamhet, skulle kunna komma att urholkas.

En huvuduppgift för ett region- och undervisningssjukhus är forskning. Resultat från forsknings- och utvecklingsinsatser vid Karolinska sjukhuset

har gjort namnet Karolinska sjukhuset känt och respekterat i hela den vetenskapliga världen. Jag har vid övervägandena om förändrat huvudmannaskap för sjukhuset sett det som en väsentlig uppgift att se till att denna forskningstradition kan leva vidare och utvecklas vid sjukhuset, vilket jag anser framgår mycket tydligt av förslagen i propositionen.

De nu träffade avtalen skapar enligt min mening förutsättningar för att sjukvården och forskningen fortsätter att utvecklas på Karolinska sjukhuset på det kvalitativt högtstående sätt som har varit och är dess oomtvistade kännetecken.

En huvudmannaskapsförändring av det här slaget skapar förvisso oro, och krav på alternativ som skulle onödiggöra denna förändring ställs. Sådana alternativ har undersökts, bl. a. i förhandlingar med Stockholms läns landsting. Det har därvid visat sig inte vara möjligt att nå en samförstånds-lösning som tillgodoser dels Stockholms läns landstings krav på möjligheter att på ett för landstinget tillfredsställande sätt samordna sjukvårdsresurserna inom landstingsområdet, dels statens krav på att kunna påverka förhållandena för de anställda vid sjukhuset och slutligen de anställdas krav på möjligheter att påverka sina arbetsförhållanden.

Karolinska sjukhuset har, som jag har framhållit, en nyckelställning inom utvecklingen av sjukvård och medicinsk forskning. Överlåtelsen av sjukhuset innebär att en fortsatt ändamålsenlig utveckling av såväl sjukvård som utbildning och forskning vid Karolinska sjukhuset främjas. Samtidigt får vi en mer rationell sjukvårdsorganisation i Stockholms län.

De totala resurserna för sjukvård, utbildning och forskning tillvaratas bäst genom att landstinget, såsom föreslås i propositionen, övertar huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset.

Slutligen, fru talman, vill jag påpeka att det jag anför i propositionen var känt när Stockholms läns landsting fattade beslut om att godkänna avtalet.

Anf. 2 IVAR NORDBERG (s):

Fru talman! Det har på senare tid uppkommit ett visst intresse för att nå breda majoriteter när viktiga frågor skall avgöras. Det är beklagligt att det intresset inte har förelegat när det gäller den fråga som vi nu behandlar.

Diskussionen om huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset har pågått under en rätt lång tidsperiod. Det har funnits olika meningar. Starka skäl både för och emot ett förändrat huvudmannaskap har redovisats. När nu riksdagen föreslås ta slutlig ställning till en så viktig fråga hade det naturligtvis varit önskvärt att detta kunnat ske med ett så bra och fullständigt beslutsunderlag som möjligt. Det är i och för sig inte säkert att enigheten hade varit större än vad den kommer att visa sig vara i dag. Men riksdagen skulle i alla fall ha kunnat fatta sitt beslut med betydligt större säkerhet och trygghet än vad som nu är möjligt.

Vi socialdemokrater hävdar alltså att beslutsunderlaget är ofullständigt och bristfälligt. Det borde inte få vara så vid det beslutstillfälle som eventuellt innebär det slutliga avgörandet i fråga om huvudmannaskapet. Regeringens

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

förslag har dock tillstyrkts av den borgerliga majoriteten i socialutskottet. Det mest allvarliga är att regeringen över huvud taget inte har velat medverka till att ta fram ett fullständigt beslutsunderlag – tvärtom har man vägrat att göra detta, trots enträgna framställningar från olika håll.

Jag skall nämna några exempel.

Den s. k. KS-utredningen, som har legat till grund för förhandlingarna om avtalet, sändes över huvud taget inte ut på remiss. Det föranledde riksdagen att, på konstitutionsutskottets förslag, pricka dåvarande statsrådet Hedda Lindahl. Riksdagen ansåg att ett remissförfarande borde ha skett i det här sammanhanget – detta i all synnerhet, sade man, som en särskild framställning hade gjorts från partsorganisationernas sida.

Ett remissförfarande hade i sig kunnat ge alla parter och även riksdagen ytterligare värdefulla synpunkter på den här frågan. Nu saknas dessa synpunkter därför att några remissyttranden inte har kunnat komma in, beroende på den dåvarande regeringens ovilja.

Samma regering avvisade också en framställning från Statsanställdas förbund och den socialdemokratiska landstingsgruppen i Stockholms län samt en liknande framställning från TCO-S om att man skulle ta fram ett alternativ med bibehållet statligt huvudmannaskap. Först när ett sådant alternativ föreligger har vi ett beslutsunderlag som kan betraktas som fullständigt. Vi socialdemokrater föreslår att riksdagen skall besluta om att ett sådant beslutsunderlag tas fram. Vi föreslår alltså att riksdagen skall begära att regeringen låter undersöka förutsättningarna för att genom avtal reglera en samordning när det gäller ledning, administration och vårdens genomförande vid ett bibehållet statligt huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset. Det här arbetet skall naturligtvis genomföras under medverkan av företrädare för Stockholms läns landsting, staten och personalen.

Jag har, fru talman, mot bakgrund av detta vårt förslag inte funnit anledning att i sak gå in på en granskning av avtalet. Vi yrkar också, som en konsekvens av vårt förslag om att det skall tas fram ett alternativ, självfallet avslag på regeringens och utskottets begäran att riksdagen skall godkänna avtalet.

Låt mig ändå hänvisa till att vi i vår motion har framhållit att den socialdemokratiska gruppen i landstinget riktar mycket stark kritik emot föreliggande avtal. Man tycker att det på vissa punkter är oklart och att det för landstingets vidkommande är ett i ekonomiskt avseende dåligt avtal. Vid landstingets behandling av ärendet röstade också den socialdemokratiska gruppen för avslag när det gäller godkännande av avtalet.

Då man tar del av den debatt som föregick beslutet i landstinget måste man nog säga att det rådde en viss förvirring, inte minst på förhandlarnas sida, om avtalet och statsrådets uttalande i propositionen om forskningens omfattning, om hur den skall kunna garanteras fortsätta på minst samma nivå som nu, om vem som utgör den ekonomiska garanten och om vilka konsekvenserna kan bli för forskning och utbildning på andra undervisningssjukhus inom resp. utanför Stockholms läns landstingsområde. Jag tror inte att

statsrådets anförande nyss gav särskilt mycket större klarhet i dessa avseenden.

Stark kritik har i denna fråga också framförts från personalorganisationerna därför att det föreligger oklarheter i avtalet. Bl. a. gäller det frågor om hur avtals- och lönevillkoren skall regleras fortsättningsvis.

Och jag måste nog säga att man blir något skrämmd när en representant för den nya arbetsgivaren, på fråga om det inte kommer att uppstå vissa problem – och hur man kommer att lösa dem – med att ha anställda med olika förmåner, svarar att han räknar med en relativt snabb omsättning på personalen och tror att man inom några år har genomfört landstingets vanliga villkor även på Karolinska sjukhuset.

Inte är det underligt om personalen känner viss oro, ja, kanske t. o. m. en viss vrede inför den osäkerhet som den befinner sig i.

Jag tror att det, om riksdagen skulle godkänna avtalet, är klokt att förutsätta att det föreligger stora risker för att det kan bli många tvister och olika tolkningar av avtalets innebörd.

Ett effektivt sätt att förebygga detta är naturligtvis att riksdagen säger nej till föreliggande avtal och i stället beslutar om att införskaffa ett bättre underlag för sitt beslut, och det gör man om man bifaller den socialdemokratiska reservationen, vilken jag ber att få yrka bifall till.

Anf. 3 Statsrådet ELISABET HOLM:

Fru talman! Ivar Nordberg riktar skarp kritik mot att det inte har funnits alternativa förslag, innan riksdagen fattar beslut. Till det vill jag säga att förhandlingsparterna, statens förhandlingsnämnd och landstinget, har varit överens om att erforderligt underlag har funnits för att slutföra förhandlingarna. Hade man inte ansett detta, hade vi givetvis medverkat till att ta fram andra alternativ.

Olika alternativa lösningar har bedömts under förhandlingarna, och man har alltså kommit fram till det här resultatet.

Vidare har personalorganisationerna deltagit i Carl Perssons utredning. De fick därtill särskilda medel för eget utredningsarbete. Vi tycker alltså inte att det finns fog för denna kritik.

Anf. 4 IVAR NORDBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är rätt egendomligt att ett ansvarigt statsråd kan hävda att det har förevarit en seriös utredning om ett alternativ med bibehållet huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, när de diskussionerna har förts i den förhandlingsdelegation som har haft denna fråga för sitt avgörande. Det har alltså i detta arbete inte varit några representanter exempelvis direkt för regeringen, ingen bred representation för landstinget och ingen representation för de anställda.

Jag vill återigen erinra om att personalorganisationerna, bl. a. tillsammans med de socialdemokratiska ledamöterna i Stockholms läns landsting, under utredningsarbetets gång av dåvarande statsrådet begärde att utredningen skulle få tilläggsdirektiv för att ta fram ett sådant här alternativ.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Nu säger statsrådet att personalorganisationerna hade getts vissa medel för att själva klara detta.

Men varför i all fridens namn kunde inte hela utredningen ges möjligheter att arbeta fram ett sådant alternativ?

Fru talman! Den här frågan har handlagts på ett icke seriöst sätt av de olika borgerliga regeringarna. Vi tycker att det är angeläget och nödvändigt att riksdagen skall ha ett så brett beslutsunderlag som möjligt innan man fattar ett så viktigt och avgörande beslut som det som nu föreläggs riksdagen. Det har vi inte i dag, men vi kan få det, om kammaren bifaller den socialdemokratiska reservationen vid betänkandet och tar fram ett klart alternativ, där alla parter har möjlighet att vara med i arbetet.

Statsrådet talade tidigare om önskvärdheten av personalens medverkan. Låt då personalen verkligen få vara med om att ta fram ett alternativ till det förslag som regeringen nu lägger fram!

Anf. 5 Statsrådet ELISABET HOLM:

Fru talman! Hela tiden har landstingets politiska ledning deltagit i förhandlingarna, och hela tiden har förhandlingsnämnden haft kontakt med regeringen. Vi har alltså ansett att detta varit till fyllest.

Anf. 6 IVAR NORDBERG (s) replik:

Fru talman! Av statsrådets svar nu framgick ju att i de diskussionerna har i varje fall icke personalens organisationer och företrädare beretts möjlighet att närvara och delta. Jag tycker verkligen det är allvarligt att statsrådet så kallt avvisar de synpunkter och erfarenheter som personalen förfogar över och som jag för min del tycker skulle vara oerhört värdefulla att få med i det utredningsarbete som vi anser bör föregå ett avgörande beslut.

Anf. 7 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna har den principiella uppfattningen att all sjukvård skall sortera under en gemensam huvudman, under landstingen. Men vår principiella inställning innebär inte att vi utan vidare kan godta den överföring till Stockholms läns landsting av Karolinska sjukhuset som nu föreslås av regeringen.

När det gäller så stora och avgörande förändringar av ett verksamhetsområde som detta kan innebära måste ett beslut föregås av behandling och redovisning som ger klara besked inte bara om dagens situation, utan också om de framtida konsekvenser det kan innebära för hela verksamheten. Och här finns det enligt vår mening stora brister både i propositionen och i det betänkande som föreligger.

Det är inte bara vänsterpartiet kommunisterna som anser att underlaget för ett beslutsfattande är ofullständigt på flera punkter; det har vi redan hört. I samband med utredningen ansåg de sakkunniga – som bestod av representanter för de fackliga organisationerna – att utredningsdirektiven var för snäva och att utredningen var otillräcklig som beslutsunderlag för ett ställningstagande i huvudmannaskapsfrågan.

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Att KS-utredningen inte fann några sakliga eller formella skäl som utgjorde hinder mot att huvudmannaskapet för KS överfördes till Stockholms läns landsting, såsom refereras i betänkandet, är ett magert underlag för beslut. Det var därför befogat när de till KS-utredningen knutna företrädarna för de anställdas organisationer avgav ett särskilt yttrande, där de bl. a. ansåg att KS-utredningen inte tillräckligt utvärderat konsekvenserna av en huvudmannaskapsförändring och inte heller försökt belysa tänkbara alternativ till en sådan förändring. De begärde, som jag sagt, en ny utredning, som borde ges tillfälle att klarlägga förutsättningarna för ett bibehållet statligt huvudmannaskap som alternativ, för att man därigenom skulle erhålla ett mera fullständigt beslutsunderlag.

Vänsterpartiet kommunisterna stöder personalorganisationernas sakkunniga i deras krav på en allsidig utredning och har som konsekvens av detta yrkat avslag på propositionen om ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset i föreliggande skede. Det finns, som här har sagts förut, ingen anledning att gå in på detaljer i avtalet, eftersom vi har yrkat avslag på propositionen.

Vpk har i motionen ställt en rad frågor som vi anser det nödvändigt att få belysta före ett slutgiltigt ställningstagande. Elisabet Holm har ju här sagt att förhandlingsparterna har tagit ställning till krav på alternativ men inte kommit överens. Motiv har undersökts, men någon redovisning av alternativa lösningar finns inte i det material som varit tillgängligt för oss. Den replikväxling som här har förekommit mellan Elisabet Holm och Ivar Nordberg är ganska avslöjande. För det stora antalet anställda vid Karolinska sjukhuset innebär ett beslut om ändrat huvudmannaskap enligt regeringens förslag stor osäkerhet – det har här också dokumenterats – i deras anställningsförhållanden. Det är en otillfredsställande garanti när det å ena sidan sägs att Stockholms läns landsting är införstått med att bereda dem som är anställda vid "överlåtelsefallet" anställning på villkor som totalt sett innebär ett bibehållande av nuvarande anställnings- och löneförmåner. Å andra sidan förutsätts att en beredningsgrupp tillsätts, där berörda personalorganisationer ingår, med uppgift att kartlägga de personalpolitiska frågorna i syfte att bl. a. så långt som möjligt underlätta kommande förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter om löne- och anställningsvillkor för att åstadkomma en smidig övergång.

En smidig övergång – till vad? Med den erfarenhet jag har av förhandlingsarbete kan detta bara betyda att med ett ändrat huvudmannaskap blir det med Landstingsförbundet man måste förhandla i fortsättningen, och det kommer att skapa problem med olika löne- och anställningsförmåner bland anställda med samma arbetsuppgifter och på samma arbetsplats. Det uttalande som görs i propositionstexten när det gäller de anställda ger ingen bindande garanti, då detta inte finns inskrivet i avtalet mellan statens förhandlingsnämnd och landstinget.

Det finns alltför många och stora oklarheter i det föreliggande förslaget för att det skall kunna godkännas.

Fru talman! Med detta yrkar jag vid punkt 2 beträffande fortsatt samarbete

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

med sjukvårdshuvudmännen under 1981 angående läkarutbildning och forskning bifall till vpk-motionen 2013 i berörda delar samt vid punkt 3 beträffande ändring av huvudmannskapet för Karolinska sjukhuset. m. m. bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 8 GABRIEL ROMANUS (fp):

Fru talman! Ivar Nordberg tycker att man skall eftersträva breda majoriteter, och jag instämmer i det. Jag tror också att man vågar säga att det finns en bred majoritet i Sveriges riksdag och även bland våra kommunala förtroendemän bakom principen att det är landstingen som skall vara huvudmän för den offentliga sjukvården. Socialdemokraterna beklänner sig, såvitt jag vet, till den principen. Karin Nordlander gjorde det i sitt anförande för vpk:s del, och inom regeringspartierna har vi också den uppfattningen. Det är en bra princip, och det finns en bred majoritet bakom den. Den leder till att befolkningen i länet får ett inflytande över sjukvården – vi får en decentralisering av besluten. Sedan är det en annan sak att man inom landstingen naturligtvis bör fullfölja den principen och decentralisera inflytande också där.

Att som i dag två stora sjukhus, Karolinska sjukhuset och Akademiska sjukhuset, har staten som huvudman bryter den här principen. Det är till nackdel för sjukvården. Det försvårar för landstinget att bedriva en planering som utnyttjar resurserna på bästa möjliga sätt. Det blir ett mindre bra demokratiskt inflytande. Det försvårar också det fackliga arbetet, vilket framhölls i debatten i landstinget av Gunnar Ågren som företrädde vänsterpartiet kommunisterna. Han påpekade att uppdelningen av sjukvården på olika arbetsgivare försvårar det fackliga arbetet på området.

I dag, när vi framför allt skall gå in för att använda resurserna effektivt, kan vi också konstatera att i fallet Karolinska sjukhuset har det statliga huvudmannskapet lett till att vi har en särskild förvaltning för det sjukhuset. Man använder alltså en större del av resurserna på området för administration än vad som vore nödvändigt om landstinget drev sjukhuset. På det sättet missar man möjligheten att använda de resurserna till sjukvård eller forskning.

Detta är skälen för att Karolinska sjukhuset bör överföras till landstinget.

Inom socialutskottet har vi genom åren ofta kunnat konstatera att det är orimligt att två sjukhus drivs av staten. Det blir ingen bra behandling av sjukhusets frågor när riksdagen och dess utskott skall ta ställning till inköp av apparater och till enstaka tjänster vid två sjukhus, när alla andra sjukhus sköts av landstingen. Detta är inte i längden ett bra system. Det har heller ingen hävdats i den här debatten.

Då är frågan bara: Är vi redo för beslut, eller skall vi dra den här frågan ytterligare ett antal år i nya utredningar?

För min del kan jag bara säga: Här finns ett förhandlingsresultat som har godkänts av landstinget, det är dags för riksdagen att också godkänna det. Jag vill gärna ge hälsovårdsministern Elisabet Holm och hennes medarbetare

Torsdagen den
30 april 1981

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

ett erkännande för ett gott förhandlingsresultat, som jag tror är till fördel för båda parter och framför allt för sjukvården här i länet.

Vilka skäl kan då anföras mot förslaget? Som framgått har både Ivar Nordberg och Karin Nordlander framför allt uppehållit sig vid de formella skälen – de har inte gått in i sakfrågan. Detta är ganska naturligt, eftersom de är överens om principen att landstingen skall bedriva sjukvården. De har sagt att materialet inte har varit ute på remiss, de har velat att man skulle närmare utreda alternativ som de själva i princip är emot, och de har påpekat att personalens organisationer har protesterat.

Att remittera utredningsmaterialet har jag litet svårt att se meningen med, när alla intressenter var med i utredningsarbetet. Det framgick av Karin Nordlanders anförande att personalorganisationerna var med i det arbetet – givetvis var även landstinget med – och alltså hade möjligheter att ge sina synpunkter. Eftersom dessa organisationer så nära har följt utredningsarbetet, har de också haft alla möjligheter att ge in yttranden över slutresultatet, även om det inte varit någon formell remiss. Detta kan alltså inte vara något skäl emot ett beslut, när det nu finns ett förhandlingsresultat som dessutom är godkänt av landstinget.

Vilka sakskäl, om vi bortser från de formella skälen, har då framförts? Det handlar egentligen om två sakskäl. Det ena är personalens oro för förändring och det andra är frågan om hur det går med forskningen.

Var och en som har sysslat med politik vet, att varje gång man vill ändra huvudmannaskapet för en institution blir personalen orolig. Det är ingenting att göra sig lustig över eller bli förvånad över – personalen vet vilken situation man har och undrar hur det skall bli. Men även om personalorganisationerna vid sådana tillfällen protesterar, brukar det i regel visa sig att de i samband med övergången lyckas tillförsäkra sina medlemmar minst oförändrade förmåner och ofta förbättringar.

Jag ser i detta fall – liksom i tidigare fall som vi har diskuterat här i riksdagen, t. ex. när det gäller institutioner på det sociala området – personalorganisationernas uppträdande mycket som ett sätt att stärka sin ställning inför de förhandlingar som kommer med den nya huvudmannen. Jag kan bara säga: Jag är övertygad om att organisationerna på den kommunala sidan är väl skickade att företräda sina medlemmars intressen och kommer att göra det med framgång. Jag tror inte att Karin Nordlander, som själv har stor facklig erfarenhet inom Kommunal, vill bestrida att den organisationen kan företräda sina medlemmar precis lika bra som Statsanställdas förbund. Detsamma gäller övriga anställda.

Det står också i propositionen – och utskottet understryker det – att ingen som är anställd vid Karolinska sjukhuset skall få försämrade villkor i samband med övergången. Då frågar både Ivar Nordberg och Karin Nordlander: Hur blir det i framtiden? – Ja, ni tycks anse att de anställda vid Karolinska sjukhuset har förmånligare villkor för samma arbetsuppgifter än vad de anställda har inom landstingets sjukvård. Jag skulle vilja fråga er: Hur kan ni i längden försvara att människor som jobbar vid ett sjukhus inom Stockholms läns landstingsområde skall ha andra anställningsvillkor än de

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

som jobbar vid andra sjukhus? Hur kan man på fackligt håll ställa upp för ett sådant system?

Ingen som nu är anställd vid Karolinska skall få någon försämring, men i längden är det naturligtvis rimligt från allmän synpunkt att alla som jobbar inom sjukvården skall ha likvärdiga villkor, oavsett vilka huvudmän de är anställda av. Något annat vore inte rättvist, och jag kan inte tro att ni försvarar något annat system.

Jag vill för Karin Nordlander citera vad Gunnar Ågren sade i landstingsdebatten: "Men vi har ett mycket bestämt krav för att gå med på ett övertagande, nämligen att landstinget garanterar att den personal som går över från statlig tjänst till tjänst hos landstinget inte på något sätt skall få försämrade anställningsvillkor. Avtalet innebär att detta krav från vår sida har tillgodosetts." Det säger alltså kommunisterna i Stockholms läns landsting. Jag undrar om inte de har satt sig in i avtalet väl så bra som Karin Nordlander.

Det framhålls här att forskningen vid Karolinska sjukhuset är utmärkt, framstående, står på hög nivå osv. Jag instämmer i det. Jag vill möjligen tillägga att vi också har andra sjukhus i detta land, universitetssjukhus och andra, där det finns forskning som står på en hög nivå. Karolinska är inte riktigt så enastående som man ibland kan tro, när man talar med företrädare för detta sjukhus. Inom åtskilliga områden av den svenska sjukvården finns det forskning i vårt land som står på lika hög nivå och kanske högre än vad forskningen för tillfället gör på Karolinska sjukhuset. Att påpeka det är inte någon nedvärdering av vad som sker på KS, men jag tycker att yttrandena i detta ärende litet grand har haft karaktären av att nedvärdera den forskning som sker på andra håll. Och det har jag ett behov av att reagera mot.

I propositionen understryks att forskningen på Karolinska i fortsättningen skall garanteras resurser på samma sätt som om det hade varit ett statligt sjukhus. I utskottsbetänkandet understryker vi detta ytterligare. Vi ber också att riksdagen till regeringen skall uttala att detta skall framgå när man i fortsättningen träffar avtal. Jag tror att det är värdefullt om en sådan precisering kan göras.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Anf. 9 IVAR NORDBERG (s) replik:

Fru talman! Först ett svar till Gabriel Romanus angående principfrågan om vem som skall vara huvudman för sjukhusen och sjukvården. Vi har under mycket lång tid inte bara deklarerat utan också drivit en politik som innebär att landstingen skall vara huvudmän för sjukvården. Men vad vi nu i första hand begär är att vi skall få fram ett alternativ med ett fortsatt statligt huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, så att vi har möjligheter att på ett sakligt sätt pröva det alternativet mot ett ändrat huvudmannaskap. Skulle det visa sig att det alternativ som vi begär att få fram för parterna är ett bättre alternativ, skulle naturligtvis ett avsteg från principen om att landstingen skall vara huvudmän för all sjukvård få göras. Men observera att det gäller ett

avsteg från principen – inte ett upphävande av den.

Gabriel Romanus ställde frågan om vi var redo för beslut i det här ärendet och menade att de skäl som vi anfört för att ytterligare ett alternativ skulle tas fram var formella skäl. Så tog han då upp frågan om remissen. Ja, Gabriel Romanus, jag vill bara erinra om att konstitutionsutskottet och riksdagen prickade förutvarande statsrådet Hedda Lindahl av den anledningen att hon inte hade skickat ut utredningen på remiss. Sedan kan Gabriel Romanus kalla det för formella skäl i och för sig. Men, Gabriel Romanus, det alternativ som vi kräver skall tas fram kan inte rimligen kallas för ett formellt skäl. Det är det som är nödvändigt att få fram för att vi skall kunna göra ett klokt och riktigt ställningstagande i den här frågan.

När det gäller villkoren för personalen måste jag säga att den oro som jag kände för det uttalande som representanter för den nya arbetsgivaren hade gjort sannerligen inte blev mindre när jag tog del av Gabriel Romanus uppfattningar och synpunkter i det här sammanhanget. Gabriel Romanus tar för givet att den förändring som skall ske i fråga om löne- och anställningsvillkor på Karolinska sjukhuset bara skall gå åt ett håll, nämligen att de nuvarande villkoren för de anställda skall stå kvar på en viss nivå i avvaktan på att övriga landstingsanställda skall komma upp till motsvarande nivå. Jag tycker det är rätt allvarligt när ett sådant uttalande görs från utskottets företrädare.

Anf. 10 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Fru talman! Gabriel Romanus sade att det bara var formella skäl som vi anförde, och det är helt riktigt. Det har vi gjort, eftersom vi tycker att beslutsunderlaget är alldeles för dåligt i det här fallet. Då blir det formella skäl som man anför.

Sedan säger han också att personalorganisationerna var med i utredningen. Det är riktigt. De var med där som sakkunniga och kunde säga sin mening. De krävde i ett särskilt yttrande en utvidgning av utredningen för att man skulle få ett bättre beslutsunderlag – och det är precis vad vi nu kräver.

När det sedan gäller personalen och lönerna hänvisar Gabriel Romanus till Gunnar Ågren, som har sagt att olika arbetsgivare försvårar förhandlingar. Det är naturligtvis riktigt. Förhandlingar försvåras av olika skäl. När det gäller sjukhusen har vi en klassmässig uppdelning av personalen. De anställda tillhör olika arbetstagarorganisationer och förhandlingarna sker alltså mellan olika parter och organisationer. Det skulle naturligtvis vara tacknämligt om det verkligen vore så att det uppfattades som konstigt att man har olika löner under olika huvudmän, men det finns ju alltid två förhandlingsparter. Vi skulle se det som något väldigt fint om man utjämnade lönerna just inom sjukhusen, där sjukvårdsbiträden har kanske en fjärdedel av vad exempelvis en läkare har i lön. Där borde det faktiskt göras en utjämning, men det finns som sagt olika förhandlingsparter, det är det som ligger i botten.

Vi har begärt klarhet i frågan vilken betydelse det har med ett sjukhus där

*Ändrat huvudmannaskap för
Karolinska sjukhuset, m. m.*

staten har direkta intressen och där det, i annan omfattning än ett landsting kan svara för, är möjligt att pröva olika former av verksamhet både när det gäller forskning och utbildning. På ett statligt sjukhus kan man också i takt med den tekniska utvecklingen prova ny apparatur innan den går ut på öppna marknaden. Det kanske skulle spara en del pengar.

Om regeringens förslag till ändrat huvudmannaskap går igenom är detta, såsom sägs i vpk-motionen, ett avgörande sjukvårdspolitiskt beslut, där staten avhänder sig sin enda möjlighet att bibehålla huvudmannaskapet över sjukhus – ett beslut som enligt vår mening har tagits på alltför lösliga grunder.

Anf. 11 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Fru talman! De här två inläggen bekräftar i huvudsak det som jag konstaterade nyss, nämligen att invändningarna gäller formsaker. De gäller beredningsarbetet, men i sak är vi fortfarande principiellt överens om att landstingen skall bedriva sjukvården. Staten skall inte driva sjukhus.

Ivar Nordberg säger att det här inte förekom något remissförfarande och att riksdagens majoritet har uttalat att det borde ha varit ett remissförfarande. Jag är medveten om det, även om jag inte vill kalla det för en prickning av statsrådet – jag tror inte det är den rätta termen.

Men Ivar Nordberg kan inte bestrida att alla intressenter var med i utredningen och att alla intressenter har haft möjlighet att skicka in så många skrivelser de har velat, även om de inte har fått ärendet på formell remiss. Men oavsett vad man tycker – om det borde ha gått ut på remiss eller inte – kan det inte vara något skäl mot att nu fatta beslut.

Vidare säger Ivar Nordberg att vi borde ha utrett ett statligt huvudmannaskap, ett alternativ som vi i princip inte gillar, för att se om det kanske i just det här fallet hade funnits speciella skäl för det. Det vore intressant att höra vilka skäl det skulle kunna finnas för att staten i längden skall driva Karolinska sjukhuset.

Det enda skäl som har anförts i den här diskussionen är det Karin Nordlander har framfört, att det vore bra att ha ett statligt sjukhus att pröva nya apparater på. Jag accepterar inte det skälet. Det är inte så att Karolinska är något särskilt slags försöksverkstad där staten prövar nya apparater. Prövningen av apparater, mediciner och annat kan precis lika gärna ske på landstingsdrivna sjukhus, och så sker redan i dag.

När det gäller personalens villkor noterar jag att Ivar Nordberg inte anförde något skäl för att de som är anställda på Karolinska, där staten är huvudman, skall ha bättre villkor än andra för samma jobb. Och jag förstår honom. Det är inte lätt att komma med några sådana skäl. Det finns väljare som arbetar på andra sjukhus än Karolinska, Ivar Nordberg, även om ni just nu tycks vara särskilt intresserade av dem som jobbar på Karolinska!

Jag noterade också att Karin Nordlander inte heller kunde anföra några sådana skäl. Hon talade om skillnaderna i löner mellan biträden, sjuksköterskor och läkare. Men det måste väl ändå vara en fördel på längre sikt om människor som gör samma jobb får samma lön oavsett huvudman!

Jag noterar att vänsterpartiet kommunisternas företrädare i landstinget har sagt att det i avtalet finns garantier för att ingen som nu jobbar på Karolinska skall vidkännas försämringar. Jag noterar också att ingen av er som har talat i den här debatten sagt att det i längden är ett rimligt system att människor som är anställda vid ett statligt sjukhus skall ha bättre villkor för samma jobb än de som arbetar på ett landstingssjukhus. Och jag tycker det är bra att ni inte hävdar en så orimlig princip.

Anf. 12 IVAR NORDBERG (s) replik:

Fru talman! Gabriel Romanus hakar fortfarande upp sig på utredningsarbetet, och säger att personalen var representerad där och hade möjligheter att framföra sina synpunkter och foga yttranden till betänkandet.

Jag tror att Gabriel Romanus själv har varit med i utredningar. Då borde han veta att direktiven, som utredningen har att arbeta efter, bestämmer vilket arbete utredningen får utföra och styr det.

Bl. a. personalorganisationerna begärde att den här utredningen skulle få tilläggsdirektiv för att verkligen ta fram ett alternativ. Men dåvarande regeringen – om jag inte minns fel satt Gabriel Romanus i den – vägrade att utfärda sådana tilläggsdirektiv till utredningen. Det tycker vi verkligen är beklagligt.

Vi socialdemokrater menar att vi måste skapa förutsättningar för att det alternativ utreds som utredningen inte fick möjligheter att ta fram. Vi får sedan, när det är klart, väga de olika möjligheterna mot varandra.

Sedan till anställningsvillkoren för personalen på Karolinska sjukhuset!

Jag delar Gabriel Romanus uppfattning att de anställda i de statliga sjukhusen och landstingssjukhusen rimligen bör ha likartade, helst exakt samma, anställnings- och lönevillkor. Men vad som förvånar mig är att Gabriel Romanus så bestämt hävdar att det är en försämring av villkoren för dem som är anställda på det statliga sjukhuset som skall till för att nå den rättvisan. Han hävdar inte att det är en förbättring för dem som jobbar på landstingens sjukhus som är önskvärd och nödvändig för att kunna åstadkomma rättvisa. Det är en klar markering – kanske inte överraskande – från en borgerlig politikers sida.

Anf. 13 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Fru talman! Det är ju faktiskt så att det finns ingen garanti för personalen inskriven i avtalet mellan statens förhandlingsnämnd och landstinget. Vad som står där är följande:

”Arbetstagare, som är anställd inom den övertagna verksamheten denna dag och alltjämt är det den 31 december 1981, skall erbjudas anställning från och med den 1 januari 1982 hos SLL som vederbörande skäligen bör kunna godta. Detsamma skall gälla den som i samråd med SLL anställs efter det att detta avtal träffats.

SLL:s åtagande enligt första stycket avser dock inte arbetstagare vars anställning enligt vad som gäller denna dag skall upphöra den 31 december 1981 eller tidigare.

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

För arbetstagare som enligt första stycket övergår till anställning hos SLL svarar staten för de framtida tjänstepensionskostnader som motsvarar tjänstetid hos staten före övergången under förutsättning att arbetstagaren fram till pensionstillfället varit fortlöpande anställd hos SLL."

Det är allt vad som finns där.

I Landstingens Tidskrift, nr 1 för år 1981, finns en artikel om Karolinska sjukhuset, och där står: "Målsättningen bör vara, framhöll företrädarna för både regering och landsting, att verka för att de nuvarande löneskillnaderna på sikt ska försvinna."

Då är frågan precis den som vi har ställt här: Åt vilket håll skall de försvinna? Helt självklart blir det Landstingsförbundets avtal som kommer att gälla, och det blir en försämring för personalen.

Det är ett önsketänkande, Gabriel Romanus, att man skulle kunna få likvärdiga avtal på alla områden. Gabriel Romanus har inte stor erfarenhet av förhandlingsarbete, det hör vi här.

I övrigt vill jag instämma i vad Ivar Nordberg har sagt om den formella delen och de krav som vi har ställt i samband med beslutsfattandet.

Anf. 14 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Fru talman! Karin Nordlander instämmer med Ivar Nordberg. Då får väl jag instämma med Gunnar Ågren, som i landstinget konstaterade att enligt vänsterpartiet kommunisterna i landstinget – som väl begriper något om förhandlingsverksamhet, förmodar jag – är det krav som man har ställt på att ingen skall få försämringar tillgodosett i avtalet.

Utskottet konstaterar också att landstinget har förklarat sig införstått med att bereda dem som är anställda vid överlåtelsetillfället anställning på villkor som totalt sett innebär bibehållande av nuvarande anställnings- och avlöningsförmåner.

Nu säger Ivar Nordberg att jag skulle ha hävdat att det bara kan ske försämringar för de statligt anställda, om man skall utjämna villkoren. Var och en som läser protokollet från den här överläggningen kommer att konstatera att jag inte har sagt något sådant. På den punkten behöver inget missförstånd råda.

Det är bra att det slås fast här – och att de som arbetar inom sjukvården får höra det – att socialdemokraternas talesman ansluter sig till uppfattningen att oavsett om man är anställd med staten eller landstinget som huvudman skall det vara lika anställningsvillkor för dem som arbetar inom sjukvården och gör samma jobb.

Därvidlag finns det alltså inga delade meningar. Det är inte så att man från socialdemokratisk sida försöker locka de anställda inom det statliga sjukhuset med att de i längden skall ha bättre villkor, utan Ivar Nordberg har givit klart uttryck för uppfattningen att det skall vara samma villkor för samma arbete. Det är då ännu svårare att förstå varför socialdemokraterna motsätter sig att det skall vara samma huvudman, med hänvisning till personalens krav.

Ivar Nordberg sade att jag hakar upp mig på utredningsarbetet. Jag tror att

var och en som lyssnat till debatten har konstaterat att jag har anfört sakska-
l för att landstinget skall vara huvudman, medan de som föreslår avslag på
propositionen inte har anfört något enda sakska-
l för att staten skall vara
huvudman – med ett enda undantag, nämligen att Karin Nordlander har sagt
att man skall ha Karolinska som ett statligt sjukhus för att pröva nya
apparater. I övrigt har inga sakska-
l framförts för ett statligt huvudmannaskap
i längden. Det tycker jag är viktigt att den här debatten har visat.

Slutligen: det är naturligt när man förändrar huvudmannaskap, att man
diskuterar personalens situation, därför att personalen känner oro. Men med
erfarenhet av tidigare huvudmannaskapsförändringar, när man har fört över
verksamhet till landstingen, vågar jag säga att det inte blir några försämringar
för dem som är statligt anställda när de får landstinget som huvudman. Det
har gällt tidigare, och det gäller här. Jag vill ändå påminna om, att
huvudskälet till att vi bedriver sjukvård är inte att vi skall ha viss personal
anställd, utan det är att vi skall ge människorna en bra vård. Jag tror ingen
kan bestrida, att förutsättningarna för att utnyttja sjukvårdsresurserna i det
här landstingsområdet till patienternas fromma ökar genom att man får
landstinget som huvudman även för Karolinska sjukhuset.

Förste vice talmannen anmälde att Ivar Nordberg anhållit att till
protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 15 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Socialutskottets betänkande 1980/81:27 gäller överförandet av
det hittillsvarande statliga huvudmannaskapet för rikets förnämsta sjukhus –
Karolinska sjukhuset – till Stockholms läns landsting. Jag ber kammaren om
tillgift för att jag tar dess tid i anspråk, men detta är en historisk händelse, och
i motsats till många andra beslut som vi fattar, eller tvingas fatta, är det
irreparabelt, om det visar sig byggt på falska premisser, dvs. om landstinget
kommer att svika givna löften.

Under de fem år jag tillhört riksdagen har jag tvingats uppleva att båda de
sjukhus som jag vid mognare år varit knuten till och fästad vid befunnit sig i
den politiska stridslinjen. När det gällde Serafimerlasarettet, det första och
äldsta av dem, hade staten sålt fastigheterna till Stockholms stad, innan det
blev min uppgift att försöka försvara den statliga verksamheten i dessa mot
det alltmera växande landstingskommunala nedläggningstrycket, ett tryck
som successivt förstärktes genom medvetet eftersättande av underhållet. För
ett år sedan gick Serafimerlasarettet ur tiden. I dag håller detta Sveriges
äldsta lasarett på att förvandlas till en landstingskommunal diversehandel.
Akutsjukvården har upphört och den utlovade långvården är uppskjuten till
en osäker framtid.

Nu, ett år senare, är det Karolinska sjukhusets tur. Det är ett sjukhus som
historiskt och på allt sätt är en riksdagens egen skapelse, som man alltså nu är
i färd med att lämna över på landstinget. Självfallet har jag inte kunnat
uppleva detta med några varmare känslor. Jag tycker nämligen över huvud
taget att det är fel att staten gör sig av med sina värdefullaste tillgångar

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

samtidigt som man – av sociala skäl – samlar på sig allsköns förlustbringande och ineffektiva företag. Staten borde se som sin uppgift att vara föredöme och normgivare, utan att därför göra anspråk på att nödvändigtvis svara för all verksamhet på de områden där den engagerar sig.

Omständigheterna har gjort att jag under årens lopp lärt känna åtskilliga huvudmän för sjukvården – staten, landstinget och städer utanför landsting. Det har funnits bra kommunala huvudmän, men också mindre bra. Det har hittills varit lättare att vara kommunal huvudman än statlig sådan, därför att kommunerna i allmänhet slagit vakt om kommunmedlemmarnas sjukhus och därför att det varit lättare att höja kommunalskatten än statsskatten. I riksdagen finns det alltid många som inte är särskilt angelägna att med statliga medel gynna vad som kan uppfattas som ett kommunalt specialintresse, och särskilt misstänkt är sådant som ligger i Stockholm. Det är bl. a. därför Karolinska sjukhuset befinner sig i det läge som nu är. Åratal av materiella försummelse slår emot besökaren och försvårar tillvaron för patienter och personal. Ingen har på länge med kraft fört sjukhusets talan här. "Fan må vara teaterdirektör", sade en gång August Blanche. Det är ingen lätt uppgift heller att vara sjukhusdirektör. De som kan vill inte, och de som vill kan inte. Den nuvarande har likväl på kort tid lyckats vinna de anställdas förtroende; nu lyfts han bort till ädlare nöjen och lämnar fritt fram för oprövade storheter, vid en tidpunkt då sjukhuset riskerar att utsättas för den största omvälvningen i sin historia. Bevara oss dock för att se direktörsposten på KS som en avstjälningsplats för departementstjänstemän! I Uppsala har man varit klok nog att anlita läkare.

Den proposition vi har framfört oss är det senkomna resultatet av dåvarande inrikesministern Rune Johanssons uttalanden i regionvårdspropositionen 1960 och ett uppdrag givet till statens förhandlingsnämnd så långt tillbaka som år 1965 – således under den socialdemokratiska regeringens tid.

Det grundliga svenska utredningsförfarandet medför ofta att "reformer" till sist beslutas i alldeles fel fas av utvecklingen. De fördelar, som Karolinska sjukhuset skulle ha kunnat erhålla genom att få en huvudman med större förmåga att höja skatten än vad staten mäktar, och med mindre konkurrens om ändamålen, torde vid det här laget ha reducerats i den ekonomiska verklighetens hårda klimat, genom konstitutionsutskottets medgivande till begränsningar av framtida kommunalskattehöjningar och till följd av Stockholms läns landstings kroniska huvudvärk inför avvägningen mellan sjukvården och tunnelbanan.

Det är därför vi nu har framfört oss ett knippe avtal, som i realiteten innebär att staten överlåter hela Karolinska sjukhuset med markområde – om jag inte bedrar mig ca 40 hektar – och alla därpå befintliga byggnader, även åtskilliga bostadshus, inte bara utan vederlag, utan staten ger dessutom bort närmare 1 miljard för att bli av med dessa värdefulla tillgångar! Jag har vid tidigare tillfällen haft anledning att uttrycka mina tvivel om statens förhandlingsnämnds kompetens och vilja att på lämpligt sätt företräda statens intressen på sjukvårdsområdet, och det avtalspaket som här föreligger är en beklämman-

de kapitulationshandling.

Det var alltså med bedrövelse som jag tog del av avtalsförslagen i höstas. Jag känner Stockholms läns landstings sjukvårdsförvaltning, bättre än de flesta skulle jag tro, för jag har upplevt den inpå kroppen i tio års tid. Dessa hårdföra teknokrater har totalt spelat bort statens förhandlare och t. o. m. försökt sätta sig i besittning av de statliga positionerna redan innan riksdagen över huvud taget fått säga sitt ord. Deras väg är kantad av felslagna sjukhusplaner, och deras enorma investeringar i norra Europas mäktigaste betongkoloss har i efterhand framtvungat en våg av nedläggningar av mänskligare och billigare sjukhus: Allmänna BB, barnsjukhuset Samariten, Serafimerlasarettet – nu står S:t Eriks gamla fina sjukhus i tur. Det är sannerligen i grevens tid som Elisabet Holm nu i propositionen avtvungit landstinget ett löfte att inte lägga ned Karolinska sjukhuset också – i varje fall inte utan att först fråga riksdagen.

Dess bättre är detta icke den enda korrigerig av avtalen som sjukvårdsministern tvingat de ansvariga i landstinget att acceptera. Hon har – därvid understödd också av utbildningsministern i hans diktamen till protokollet – först och främst markerat den speciella roll i svensk klinisk forskning som symboliseras av bron över Solnavägen, vilken förbinder Karolinska institutet och Karolinska sjukhuset med varandra, och hon har garanterat att Karolinska sjukhuset, även om det faller i landstingets händer, skall erhålla minst de resurser, som KS i dag över statsbudgeten förfogar över för medicinsk utbildning och forskning. Denna försäkran förutsätter, som jag framhållit i en motion, att de framtida läkarutbildningsavtalen får en annan konstruktion än de hittillsvarande med en anständig redovisning av hur pengarna beräknats och vart de går. Alla undervisningssjukhus i riket – även Akademiska sjukhuset i Uppsala, den sista bastionen, vars fall nu är överhängande – kommer att vara tacksamma för att få det som är rätt bekräftat och det som eventuellt är fiffel och båg avslöjat.

Som jag nyss nämnde har den blivande huvudmannen också avtvungits en försäkan att Karolinska sjukhuset inte skall läggas ned eller väsentligen förändra sin nuvarande karaktär, och ej heller döpas om till något annat, exempelvis Solna sjukstuga.

I all den utsträckning, som hänsynen till gällande kommunallagar föranleder, har landstinget vidare, enligt statsrådet Holms föredragning, gått med på att i ett samrådsorgan mellan Karolinska institutet och Karolinska sjukhuset förbereda alla frågor som rör forskning och utbildning vid sjukhuset. Motsvarande hänsyn har också numera tagits till de speciella forskningsintressen som av hävd tillgodosetts genom insatser från enskilda, humanitära fonder vid Radiumhemmet, men vilka statens förhandlingsnämnd på ett anmärkningsvärt sätt – dvs. ett sätt som bör föranleda anmärkning och överprövning av personbesättningen – underlåtit att iakttaga.

Det är väl känt att alla personalorganisationer vid Karolinska sjukhuset motsatt sig bytet av huvudman. Såvitt jag förstår har detta betingats dels av en förklarlig oro för att landstinget medvetet skulle eftersträva att försämra

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

standarden på den sjukvård som bedrivits på Karolinska sjukhuset, dels av befogade farhågor för att övergången från statlig till landstingskommunal tjänst skulle innebära en försämring av de anställdas hittillsvarande anställnings- och avlöningsförmåner. Vad det senare förhållandet beträffar har statsrådet Holm avpressat de ansvariga i landstinget en förklaring att man skall bereda alla och envar av dem som är anställda vid överlåtelsestillfället, dvs. den 1 januari 1982, "totalt sett" bibehållna anställnings- och avlöningsförmåner.

Socialutskottets majoritet har i utskottets betänkande 1980/81:27 understrukit betydelsen av de här givna försäkringarna. Såvitt jag förstår innebär de att statsmakterna ovanpå och utöver dessa torftiga avtal försäkrat sig om ett antal garantier, som varken landstinget eller statsmakterna med hedern i behåll kan springa ifrån. Dessa garantier gäller således främst Karolinska sjukhuset som svensk och internationell, klinisk forsknings- och utbildningsinstitution och all den personal som sedan länge identifierat sig med dess uppgifter. Hållfastheten i dessa garantier har ifrågasatts av företrädare för sjukhusets personalorganisationer. Det är därför av vikt att sjukvårdsministern, som är den som har mottagit de ifrågasvarande landstingsrådets vidimering av vad som överenskommit med dem, bekräftar garantiernas hållfasthet inför riksdagen. Inte minst är detta viktigt sedan det socialdemokratiska oppositionsrådet i landstinget, Olov Lekberg, i landstingsdebatten öppet ifrågasatt hållfastheten i sjukvårdsministerns uttalanden.

Fru talman! Jag inledde mitt anförande med att redovisa de negativa känslor tanken på en kommunalisering av Karolinska sjukhuset väckt hos mig. När jag i höstas blev uppmärksam på att det i den vanskliga parlamentariska situation som f. n. råder i Sveriges riksdag, kanske skulle bli min röst, som till slut avgjorde denna sak, fick jag naturligtvis anledning att särskilt noga väga argumenten för och emot.

Det förslag som tas upp i den socialdemokratiska motionen, nämligen att man borde göra en ny utredning för att se om man icke kunde vinna vissa fördelar genom ett på annat sätt organiserat samarbete mellan staten och landstinget utan att därför förändra huvudmannaskapet, har varit personalorganisationernas och den nuvarande sjukhusdirektörens linje. Det var också den linje jag själv följde i konstitutionsutskottet vid förra årets dechargebehandling och som resulterade i en – verkninglös – reprimand till den folkpartistiska sjukvårdsminister som då redan lämnat scenen. Men det framgår klart av statsrådet Holms uttalanden, både beträffande KS och, sedermera, Akademiska sjukhuset, att hon – landstingspolitiker som hon är, i likhet med sin företrädare och sin statssekreterare – är bergfast övertygad om att gå på i kommunaliseringens ullstrumpor. Men det skall inte fördöljas att åtskilliga av överläkarna vid Karolinska sjukhuset också funnit sjukhusets hittillsvarande administrativa inkoppling i storlandstingets sjukvårdsorganisation så otillfredsställande att de – trots intellektuella betänkligheter – ansett "fullt medlemskap" sannolikt vara bättre än enbart "associering".

Jag vill också bekänna att tre års närvaro vid socialutskottets behandling av Karolinska sjukhusets angelägenheter i samband med budgetpropositionen

inte övertygat mig om att sjukhuset haft ett så helhjärtat stöd där som många på KS kanske föreställer sig eller hoppas. Vad Gabriel Romanus nyss anförde bestyrker detta. Vägen till riksdagen går ju för många, kanske de flesta, genom landstinget, och därvid gäller nog att ränderna aldrig går ur. Inte heller fjolårets synnerligen hårdhänta budgetbehandling i vad det gällde Karolinska sjukhuset – med det till statssekreterare i socialdepartementet befordrade f. d. stockholmska landstingsrådet som primus motor – borde ha kunnat inge de utanförstående nämnvärda förhoppningar om förståelse för det slag av ideella argument, på vilka försvaret av Karolinska sjukhusets hittillsvarande status bygger.

Nu kan det visserligen förefalla som om den socialdemokratiska reservationen spelar Karolinska sjukhusets och dess personalorganisationers kort i den här omgången. Lockelsen för min del att följa den har emellertid minskat betydligt när jag i den socialdemokratiska motionen 1980/81:2012 och i reservationen har funnit en efterklang av den socialdemokratiska landstingsgruppens argumentering i debatten i landstinget, nämligen – häpnadsväckande nog! – att avtalet skulle vara alltför oförmånligt för *landstinget*. Den slutsats man måste dra blir därför att skulle den här propositionen förkastas, med de garantier som nu likväl byggs in i den, och "skulle den olycka tima" – som det hette i den gamla successionsordningen – att socialdemokraterna ånyo kommer i regeringsställning, så har vi förmodligen att motse ett avtal, som kommer att bli ännu mera undfallande mot landstinget och ännu dyrare för staten – eller också, och mera sannolikt, att det blev forskningen och utbildningen som till sist fick sitta emellan.

Fru talman! De som satte den här frågan i rullning var två socialdemokratiska statsråd – Rune B. Johansson och Sven Aspling. På den tiden var det alltså från det hållet man ansåg att "starka skäl" kunde åberopas för att staten skulle "avhända sig huvudmannaskapet" för KS och Akademiska sjukhuset i Uppsala. Nu är det alltså tre borgerliga regeringar som idogt fullföljer de socialdemokratiska intentionerna, medan riksdagens socialdemokrater – och vpk – i dag finns på den motsatta sidan. Jag förebrår ingen. Det här är ingen lätt fråga, för någon. Jag känner ingen lycka vid tanken på att överlämna KS nycklar till landstinget, och 850 miljoner därtill. Men när jag har brottats med den här frågan har jag kommit till den uppfattningen, att KS behöver ett *definitivt* beslut, nu. Skeppet kan inte driva redlöst hur länge som helst, medan ingen känner och ingen tar ansvaret. Om socialdemokraterna hade sagt: Det var fel av Rune Johansson och Sven Aspling att någonsin ifrågasätta det statliga huvudmannaskapet; KS är och skall förbli statligt, och statsmakterna skall oförbehållsamt leva upp till sitt ansvar – då skulle jag varit mera benägen att följa dem. Men när socialdemokraterna nu yrkar avslag, så är det med en argumentering alldeles motsatt min: Man gör det med åberopande av att avtalet är ofördelaktigt för landstinget. Och i det läget har jag kommit till att den här propositionen, med de försäkringar som kommit att omgärda de i och för sig diskutabla avtalen, är att föredra framför något okänt, som vi inte har sett men kan ha våra tvivel om. Jag kommer därför att, utan entusiasm, rösta för utskottets hemställan.

Dixi et salvavi animam meam.

Torsdagen den
30 april 1981

*Ändrat huvud-
mannaskap för
Karolinska sjuk-
huset, m. m.*

Anf. 16 IVAR NORDBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tror att herr Biörck i Värmdö har läst både den socialdemokratiska motionen och reservationen väldigt dåligt. De skäl som vi socialdemokrater anför för att yrka avslag på föreliggande avtal är att vi vill ha fram ett alternativ till detta avtal om byte av huvudmannaskap med ett bibehållande av statligt huvudmannaskap. Det motivet tycks stå i överensstämmelse med det som också Gunnar Biörck tidigare tyckte.

Vad vi i vår motion och i reservationen redovisar är den socialdemokratiska landstingsgruppens syn på avtalets innehåll och värde. Vi tar varken i motionen eller i reservationen ställning till värdet i avtalet. Vi tycker inte att det finns anledning att göra det från vår sida, eftersom vi begär att det skall tas fram ett nytt alternativ.

Anf. 17 SVEN ASPLING (s):

Fru talman! På sitt sätt är det något av ett historiskt beslut som riksdagen står inför, när nu frågan om huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset skall avgöras. Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten, och jag skall inte heller närmare gå in på den socialdemokratiska reservation som fogats till utskottsbetänkandet. Ivar Nordberg har på ett utmärkt sätt belyst de starka sakliga skäl som föreligger för att frågan om ett fortsatt bibehållet statligt huvudmannaskap blir föremål för utredning och en ingående prövning. Jag skulle emellertid innan voteringen verkställs vilja lägga några mera allmänna synpunkter på denna utan tvivel mycket viktiga fråga.

Karolinska sjukhuset har alltifrån sin tillkomst varit en kraftkälla för svensk hälso- och sjukvård. Dess historia är fylld av betydelsefulla och ofta banbrytande insatser på hälso- och sjukvårdsområdet. I många avscenden har Karolinska sjukhuset en unik ställning i svensk sjukvård. Det nära samarbetet med Karolinska institutet har därvid spelat en stor roll. Denna samverkan på utbildningens och forskningens områden har avsatt betydelsefulla resultat, som kommit hela vår hälso- och sjukvård till godo.

Karolinska sjukhusets verksamhet och insatser begränsas inte bara till vårt land. Internationellt har sjukhuset en ställning och ett erkännande som få andra. Forskare och läkare från olika delar av världen har vid Karolinska sjukhuset aktivt deltagit i ett forsknings- och utvecklingsarbete av stor betydelse. Världshälsovårdsorganisationen i Genève, WHO, har sedan länge ett intimt och fruktbart samarbete med Karolinska sjukhuset, bl. a. genom de två centra för forskning och forskarutbildning som blivit etablerade vid sjukhuset.

Vi vet att Karolinska sjukhusets anseende är stort i vida kretsar utanför vårt lands gränser. Det skulle naturligtvis också finnas anledning erinra om de framstående läkare och forskare som haft och har sin gärning förlagd till Karolinska sjukhuset och som genom sina insatser medverkat till att ge sjukhuset den ställning det kommit att få inom hälso- och sjukvården såväl i vårt land som utomlands. Det hör också understrykas att övriga personalgrupper vid sjukhuset på ett mycket engagerat och aktivt sätt medverkat till den utveckling av Karolinska sjukhuset som jag här i korthet sökt belysa.

Ändrat huvudmannaskap för Karolinska sjukhuset, m. m.

Genom huvudmannaskapsreformerna svarar landstingen nu för alla grenar av sjukvården i vårt land. Jag vill gärna tillägga att reformerna på detta område varit både viktiga och angelägna, och visst har jag ett förflutet här. Men det ligger också i sakens natur att även staten har, och måste ha, ett ansvar för den svenska sjukvården, för att sjukvården ges ett riktigt medicinskt och socialt innehåll, för att sjukvården skall komma landets alla invånare till godo, för att utbildningen ges en sådan inriktning och utformning att den främjar de sjukvårdspolitiska målsättningarna samt för att de samhällsekonomiska aspekterna beaktas. Allt detta förutsätter självfallet ett nära samspel mellan staten och landstingen.

Karolinska sjukhuset har som statens sjukhus även i detta sammanhang spelat en stor roll. Det är i dag både ett regionsjukhus och ett upptagnings-sjukhus inom landstingsområdet. Men Karolinska sjukhuset har på sitt sätt ändå en särställning. Med sina traditioner och samlade erfarenheter på forskningens och undervisningens område och med det nära samarbetet med Karolinska institutet har Karolinska sjukhuset förblivit ett unikt sjukhus inom den svenska hälso- och sjukvården.

Naturligtvis kan det förebringas motiv för ett förändrat huvudmannaskap, för en kommunalisering av KS. Men det finns också skäl för att staten även i fortsättningen har ett eget sjukhus, särskilt när det gäller ett sjukhus av Karolinska sjukhusets karaktär och med dess speciella ställning inom den svenska sjukvården.

Jag anser det vara fel att denna viktiga fråga nu skall avgöras på det både ensidiga och ofullständiga beslutsunderlag som nu föreligger. Enligt min mening borde det vara möjligt att finna lösningar som för framtiden bevarade Karolinska sjukhusets speciella ställning inom den svenska hälso- och sjukvården. I vart fall måste den frågan bli föremål för en mera ingående och seriös prövning än vad som hittills varit fallet. Därför borde det vara naturligt att den socialdemokratiska reservationen vinner ett brett stöd i den votering som nu förestår.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (fortsatt samarbete med sjukvårdshuvudmännen under år 1981 angående läkarutbildning och forskning)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 17 för motion 2013 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4 (ändring av huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset m. m. och frågan om utlandssvenskars sjukhusvård vid Karolinska sjukhuset)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 153 för reservationen av Evert Svensson m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Torsdagen den
30 april 1981

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1980/81:47 samt försvarsutskottets betänkanden 1980/81:20 och 21.

*Tekoindustrin,
m. m.*

Anf. 18 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! En stor del av debatten i går ägnades åt tekoindustrin – och det må vara nödvändigt eftersom denna bransch för vårt lands del nu nått den låga nivån att den knappt lever ens på konstgjord andning. Detta är ett bra bevis på vad en profitekonomi kan ställa till med. Våra behov av kläder för vår försörjning kan inte uppfyllas.

Jag hade tänkt prata mer om det ekonomiska försvaret i övrigt, även om tekoindustrin naturligtvis är en viktig del av det, och då måste jag inledningsvis göra kommentaren att man – efter gårdagens avslöjanden om förhållandena inom överstyrelsen för ekonomiskt försvar – inte riktigt vet om man skall skratta eller gråta.

Man borde naturligtvis gråta över eländet, och man kunde gråta en hel del över hur det ekonomiska försvaret har behandlats i jämförelse med det militära.

Vår kritik i det avseendet sammanfattas enkelt och rakt i inledningen till vår motion till årets riksdag om det ekonomiska försvaret.

Där säger vi: "Vänsterpartiet kommunisterna anser att frågorna kring 'Det sårbara samhället' och våra möjligheter till försörjning under kris eller krig måste lyftas fram. Vi anser att det militära försvaret får en oproportionerligt stor andel av försvarsanslagen, eftersom både civilförsvar och ekonomiskt försvar av god kvalitet är en förutsättning för att över huvud använda ett militärt försvar framgångsrikt."

Vår motion är kort och okomplicerad mot bakgrund av att detta år är det sista året som löper i innevarande försvarsbeslutsperiod. Vi kräver helt enkelt att det ekonomiska försvaret inte skall bli föremål för ytterligare nedskärningar därför att det ekonomiska försvaret egentligen måste stärkas och på sikt ges en helt annan roll inom totalförsvarets ram.

Om jag inledningsvis sade att jag inte hade någonting att glädjas över när det gäller överstyrelsen för ekonomiskt försvar och dess verksamhet, är det däremot glädjande att försvarsdebatten så sakta börjar handla om de saker som vi från vpk brukar föra fram, dvs. om det sårbara samhället, om en vidare syn på försvarsbegreppet och om en omfördelning av resurser från det militära försvaret till det ekonomiska försvaret och till civilförsvaret.

Av och till dyker det upp debattartiklar – också från folk med sympatier i det borgerliga lägret – som kräver en vidgad försvarsdebatt med hänvisning till vårt starkt centraliserade samhälle och vår sårbarhet. Vidare har nu det socialdemokratiska kvinnoförbundet presenterat ett program i samma riktning som det skall bli oerhört intressant att ta del av så småningom. Med andra ord: Vi kommunister känner oss inte längre så ensamma i vårt hörn av försvarsdebatten. Vi är glada över det – även om vi förstår att det kommer att dröja mycket länge innan majoritetens av denna kammarer kommer att

acceptera de tankegångarna – och över att det ändå har börjat föras en debatt i den viktiga frågan om vi har ett riktigt ekonomiskt försvar som bas för ett bra militärt försvar.

Orsaken till att man nu utanför detta parlament på allvar börjar diskutera det ekonomiska försvarets roll är den sedan länge kända sanningen att vårt kapitalistiska produktionssätt genom sin centralisering, genom sin utslagning av hela branscher och genom sin utglesning och utslagning av produktsortimenten till att omfatta bara det mest profitgivande, inte längre står i samklang med de behov som vi har i vårt land. Den profitekonomi som driver vårt näringsliv kan inte försörja oss under de förhållanden som uppträder vid avspärningar och fredskriser.

Till försvar mot den kritik som nu riktas mot överstyrelsen för ekonomiskt försvar sade man, bl. a. i går, att de förhållanden som gällde 1979 nu är satta ur spel och att vi därför har svårt att ställa om verksamheten. Man hinner alltså inte anpassa sig till näringslivet, som man sade, under en tidsperiod av ett par tre år. Detta visar också hur snabbt produktion slås ut, hur snabbt varor försvinner och hur snabbt förutsättningarna för att vi skall klara oss under en avspärning förändras. Detta säger också någonting om hur oerhört viktigt det är att ha ett ekonomiskt försvar av en annan typ – och att man inte bara sysslar med lagring.

Jag skulle kunna nämna rader av exempel inom hela vårt samhällsliv och inom hela näringspolitikens område där det är nödvändigt med en annan inriktning av och med insatser utöver det ekonomiska försvaret. Resurser till det skulle man kunna få genom att omfördela från det militära försvaret, som inte klarar sig utan den här viktiga basen att stå på.

Men jag nöjer mig med att avsluta den här debatten med att säga att vi i det framtida ekonomiska försvar som vpk anser riktigt har med avsevärt mer av decentraliserad produktion i stället för en hopplös lagring, där varor förstörs och där man inte har kontroll över vad man egentligen har – kanske man inte ens vet om det går att använda när man skall göra det. En sådan decentraliserad produktion som en del av det ekonomiska försvaret kan också tjäna viktiga mål när det gäller sysselsättning, arbetsmarknadspolitik m. m. Vi menar alltså att man i försvarsdebatten i framtiden måste sätta in frågor om det ekonomiska försvaret och om försörjning i ett mycket vidare sammanhang.

Det kommer naturligtvis att dröja länge innan detta accepteras av folk i den här kammaren, men vi lovar att komma igen inför det försvarsbeslut som skall fattas 1982. Då skall vi verkligen strida för de här synpunkterna.

Att vi till årets behandling av dessa frågor bara har väckt en motion som motsätter sig ytterligare nedskärningar inom det ekonomiska försvaret beror på den enkla insikten att om vi vill bygga upp ett bättre ekonomiskt försvar kan vi naturligtvis inte vara med om att skära ned det i år, utan vi måste behålla det ekonomiska försvaret hur det än ser ut.

Eftersom den socialdemokratiska reservationen till försvarsutskottets betänkande nr 20 innefattar de viktiga synpunkter vi lagt på detta ärende, nöjer vi oss med att stödja reservationen. Om vi sedan kommer att få

samklang med socialdemokraterna när det gäller synen på det långsiktiga ekonomiska försvaret visar sig väl under det år som kommer. Jag är inte så där väldigt övertygad om att vi kommer att få en sådan samklang, men det är roligt att debatten börjat ta fart.

Anf. 19 PER PETERSSON (m):

Fru talman! Vi behandlar nu försvarsutskottets betänkanden 20 och 21, som gäller delfrågor inom det ekonomiska försvarets område. När det gäller kammarbehandlingen har dessa betänkanden sammanlagts med näringsutskottets betänkande nr 47.

Vi i försvarsutskottet anser det naturligt att riksdagen, som det också har sagts i budgetpropositionen, tar ställning till det ekonomiska försvarets fortsatta inriktning efter budgetåret 1981/82 först i samband med det totalförsvarsbeslut som riksdagen avser att fatta våren 1982. Jag tycker också att de inlägg som tidigare gjorts av Karl-Erik Svartberg och Hans Petersson i Hallstahammar visar att man även på den sidan är inriktad på att vi skall avvakta det mångsidiga utredningsarbete som nu pågår inom försvarskommittén innan vi har bestämda meningar om hur det ekonomiska försvaret skall organiseras. Detta gäller även frågan om den framtida medelförbrukningen.

Vi i utskottet har därför i detta sammanhang bara tagit hänsyn just till det kommande budgetåret, och vi har också gjort den begränsningen att vi bara sysslat med de frågor som direkt berör oss. Andra frågor har hänvisats till näringsutskottet. Den fortsatta utbyggnaden av oljelagringen, som regeringen har brutit ut ur energiprogrammet, behandlar försvarsutskottet i betänkandet nr 21.

I besparingspropositionen, 1980/81:20, behandlas bl. a. den statliga politiken på tekoområdet. Handelsministern förklarade i propositionen att han skulle återkomma till frågan i 1981 års budgetproposition.

De förslag i ämnet som i budgetpropositionen läggs fram under programmet Beklädnad m. m. innebär bl. a. att ytterligare 18 milj. kr. föreslås anvisas. Därmed kommer de medel över statsbudgeten för investeringar m. m. som föreslås i budgetpropositionen att uppgå till 180 milj. kr. Härutöver föreslås att 32,5 milj. kr. rekvireras från oljelagringsfonden för färdigställande av anläggningar för petrokemikalier. Av de föreslagna investeringarna hänför sig sammanlagt 144,1 milj. kr. till ett föreslaget nytt anslag, Beredskapslagring och industriella åtgärder.

För programmet Beklädnad m. m. finns under nämnda anslag upptaget investeringsmedel på 92,1 milj. kr., däri inräknat ytterligare 18 milj. kr. som regeringen föreslår för den statliga tekopolitiken. I den socialdemokratiska motionen 1495, som Karl-Erik Svartberg talat för i den här debatten, föreslås att 43 milj. kr. ytterligare skall anvisas för åtgärder rörande försörjningsberedskapen på tekoområdet. Av detta tillskott avses 4 milj. kr. för ökat försörjningsberedskapsstöd och 39 milj. kr. för i främsta rummet avskrivningsslån. Vidare föreslås en fortsatt uppbyggnad av fredskrislagren på

beklädnadsområdet med främst grövre syntetiska garner till en kostnad av 8 milj. kr.

Inriktningen av de fortsatta statliga åtgärderna på tekoområdet har behandlats av näringsutskottet. Näringsutskottet har i betänkande nr 47, som också behandlas nu, godtagit vad handelsministern har förordat i det här avseendet. I budgetpropositionen har beräknats medel för åtgärder som ligger i linje med den tekopolitik som näringsutskottet har ställt sig bakom. Försvarsutskottet är mot den bakgrunden inte berett att tillstyrka vad som är innebörden av förslagen i den socialdemokratiska motionen 1495, nämligen att anvisa ytterligare 51 milj. kr. för åtgärder till stöd för den svenska tekoindustrin.

Förslaget i den socialdemokratiska motionen 1495 om 15 milj. kr. till en ökad fredskrislagring av metaller ger oss i utskottet anledning att erinra om de mål som har ställts upp för lagring av vissa viktiga legeringsmetaller. Fredskrislagret av metaller som importeras direkt från södra Afrika – det är främst krommalm och kobolt – avses täcka ca två månaders normal förbrukning. För metaller som vi importerar från annat håll men där södra Afrika svarar för en stor del av världsproduktionen – det gäller manganmalm och vanadinsyra – har målet för lagringen satts till ca en månads normal förbrukning. Enligt vad vi i utskottet har tagit reda på kommer de uppställda lagringsmålen att kunna nås genom de åtgärder som regeringen har vidtagit. Emellertid har 1978 års försvarskommitté nyligen sagt att vi egentligen behöver ha ett högre mål för ifrågavarande lagring. Man anser inom kommittén att målet bör inriktas på en lagring som täcker tre månaders normal fredsförbrukning.

Vi i utskottet anser att en fredskrislagring av metaller, särskilt legeringsmetaller som utvinns i södra Afrika, är mycket viktig. Det är också en uppfattning som stöds av 1978 års försvarskommitté. Denna lagring måste emellertid enligt vår mening vägas mot andra angelägna behov inom det ekonomiska försvaret. Den rätta tidpunkten att göra en sådan avvägning är i anslutning till 1982 års försvarsbeslut. Av den anledningen är utskottets majoritet inte beredd att stödja en lagring av dessa metaller utöver gällande mål.

I motionen 1605 yrkar vpk att 44 milj. kr. anvisas under anslaget Beredskapslagring och industriella åtgärder utöver regeringens förslag.

Som vi nu hörde av Hans Petersson i Hallstahammar avser vpk att ansluta sig till det socialdemokratiska förslaget i den här frågan. Jag lade också märke till att Hans Petersson menade att vi nu får ge oss till tåls tills försvarskommittén genomfört sin mycket noggranna och mångsidiga prövning av det ekonomiska försvarets behov.

Socialdemokraterna har också föreslagit en utvidgad användning av oljelagringsfonden, innebärande att ytterligare 20 milj. kr. skall rekvireras från fonden för investeringar som regeringen planerar inom delprogrammet Kemiska produkter m. m. Det gäller bl. a. inköp av kemiska produkter.

Ett bifall till motion 1495 i denna del skulle innebära en utvidgning av fondens användningsområde som till viss del har bedömts olämplig av

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

*Tekoindustrin,
m. m.*

Torsdagen den
30 april 1981

*Tekoindustrin,
m. m.*

handelsministern, och vi i utskottet anser att det också saknas fullständigt underlag för ett ställningstagande. Vi anser därför att motionen bör avslås vad gäller förslaget om utvidgad användning av oljelagringsfonden. Men vi vill i sammanhanget understryka att utskottet har upplysts om att man inom handelsdepartementet fortsätter undersökningarna rörande oljelagringsfondens användning och att vi – i likhet med riksdagens tidigare uttalande – är positiva till en sådan undersökning. Resultatet av den kan efter förslag av regeringen ge utskottet anledning till en ny prövning av frågan om fondens användning.

Fru talman! Utskottet har också behandlat motionerna 245 och 858 om inrättande av ett beredskapslager för olja i Hargshamn. Utskottet kan inte tillstyrka dessa motioner. Utöver tidigare anförda skäl har det mycket viktiga skälet tillkommit att det reviderade oljelagringsprogrammet innebär en minskning av målen för beredskapslagring av olja. Det gör att det inte finns något behov av en anläggning i Hargshamn för statligt oljelager.

Fru talman! Med åberopande av det sagda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i föreliggande betänkanden från försvarsutskottet.

Anf. 20 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Vi behöver ett gott ekonomiskt försvar och ett gott befolkningsskydd för att det militära försvaret skall fungera väl. Nu åberopar man statsfinansiella skäl för att skära i det ekonomiska försvaret. Med samma grund skulle man då kunna göra större besparingar i det militära försvaret. Det gör man emellertid inte, utan man inriktar sig ensidigt på det ekonomiska försvaret.

Per Petersson säger – det återfinns också i utskottets skrivningar – att den sittande försvarskommittén förespråkar högre mål för det ekonomiska försvaret i vissa avseenden, dvs. högre mål än de som fastlades i 1977 års försvarsbeslut. Hur kan man då ge sig till att göra nedskärningar i 1977 års försvarsbeslut? Det är ju vad man gör. Man har ju avsevärt prutat ned den ram som anvisades i 1977 års försvarsbeslut. I vissa avseenden innebär förslaget 40 till 50 % av den nivå som då fastställdes. Detta kan inte vara rimligt, om man i nästa försvarsbeslut avser att höja nivån. Man måste i varje fall försöka hålla kvar den nivå som finns i dag och inte gå under den. Det är anledningen till att vi socialdemokrater har försökt göra de förstärkningar av försörjningsberedskapen som återspeglas i våra reservationer.

Anf. 21 PER PETERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag är helt enig med Karl-Erik Svartberg om att vi behöver ett gott ekonomiskt försvar, ett bra befolkningsskydd och ett starkt fredsbevarande militärt försvar. Jag vet också att 1977 års försvarsbeslut är det senaste långsiktiga försvarsbeslutet.

Karl-Erik Svartberg vet lika väl som jag att vi på grund av nettoprisindex utveckling under femårsperioden och på grund av det ekonomiska läget inte heller har kunnat fullfölja de önskvärda satsningarna på ett fredsbevarande

militärt försvar. Det ekonomiska läget har tyvärr gjort att vi måst pruta på alla de här tre områdena inom försvaret jämfört med vad som egentligen var avsikten med det femårsbeslut som riksdagen fattade 1977. Karl-Erik Svartberg vet också lika väl som jag att man just vad gäller det ekonomiska försvarets sätt att arbeta är inne på ett visst omtänkande, som nu grundligt prövas av 1978 års försvarskommitté. Jag tycker att vi skall avvakta det förslag som man där kommer fram till, innan vi tar en stor debatt om det ekonomiska försvarets framtid.

Anf. 22 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Den omstruktureringen inom det ekonomiska försvaret har i alla fall inte tagit sig annat uttryck än att exempelvis överstyrelsen för ekonomiskt försvar äskar 70 milj. kr. för fredskrislagring av metaller. Regeringen föreslår 24 miljoner – och då har den alltså inte gjort någon fördelning. Vi vill räkna upp med ytterligare 15 miljoner och anser att man då hamnar på en nivå som harmonierar bättre med den överstyrelsen har förespråkats.

Anf. 23 PER PETERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag tror att Karl-Erik Svartberg och jag kan vara överens om att det vore värdefullt med ökade resurser till totalförsvarets olika grenar. Det vore värdefullt att kunna ge ytterligare 15 milj. kr. till det här ändamålet. Jag tycker också att det hade varit värdefullt att kunna ge det militära försvaret de ytterligare 300 miljoner som ingick i försvarsbeslutet och som man i år har sett sig tvungen att sänka det militära försvarets kostnader med. Men nu är vi i ett kärt ekonomiskt läge, och vi har en utredning som pågår. Jag tycker att vi därför måste avvakta hur vi skall göra fördelningarna inom den kommande femårsperioden.

Anf. 24 NILS HJORTH (s):

Fru talman! I motionen 245 har Birgitta Dahl, Arne Gadd, Hans Alsén och jag hemställt att riksdagen hos regeringen skall begära en förnyad prövning av frågan om byggandet av en oljelagringsanläggning i Hargshamn. Riksdagen avslag nämligen förra året vår motion angående ett oljelager i Hargshamn.

Anledningen till att vi då motionerade var att regeringen helt överraskande den 1 mars 1979 beslutade att stoppa byggandet av ett projekterat lager i Hargshamn. Byggstoppet kom trots att regeringen tidigare anvisat 1.5 milj. kr. i projekteringskostnader. Östhammars kommun hade räknat med att använda bergmassorna från utsprängningen av lagerutrymmet till utfyllnad av hamnområdet och till ett planerat industriområde. Både överstyrelsen för ekonomiskt försvar och Vattenfall, som gjort utredningen, var positiva till det hela. Det må också nämnas att statssekreterargruppen för inventering av sysselsättningsåtgärder i norra Uppland då kärnkraftsutbyggnaden skulle dras ned i december 1977 som första objekt på sin lista hade ett bergrum för lagring av olja i Hargshamn.

Torsdagen den
30 april 1981

Teknoindustrin,
m. m.

I ett interpellationssvar till mig i mars 1979 sade dåvarande handelsministern att en lokalisering av ett beredskapslager av olja till Hargshamn var klart olämplig ur försvarssynpunkt. Det märkliga var att höga militära myndigheter tillstyrkt lokaliseringen. Det hade heller inte gått att få bekräftat att det, som statsrådet anförde, skulle vara överbefälhavaren som avstyrkt det. Det har senare framkommit att han inte haft något emot projektet. Försvarstabschefen har även uttalat att det inte fanns någon negativ inställning från de militära myndigheterna.

I det nu föreliggande betänkandet upprepar utskottet det tidigare anförda militära skälet som motiv för avslag på motionen, och det har också utskottets talesman Per Petersson anført. Jag vill därför fråga utskottets talesman om man från utskottets sida tagit kontakt med de militära instanserna för att få den föregivna militära inställningen till bergrummet bekräftad.

Utöver detta skäl pekar utskottet och Per Petersson på det reviderade oljelagringsprogrammet som orsak till sitt ställningstagande. Med anledning därav vill jag fråga utskottets företrädare om nu alla oljelager är färdigbyggda och om det inte även framöver kommer att finnas behov av ytterligare lagringsmöjligheter. Jag föreställer mig att den ökade säkerhet som ett lager i bergtrum utgör kan ge anledning till fler bergtrum. Ett reviderat program för beredskapslagring av råolja och oljeprodukter kan väl inte utesluta behov av nya lager eller lager som ersättning för gamla eller olämpliga sådana! Nu kan det planerade industriområdet i Hargshamn inte byggas – det blir minst dubbelt så dyrt om man inte får bygga oljelagret samtidigt. Det är tråkigt från sysselsättningssynpunkt, då det här objektet så väl behövs när nedtrappningen av verksamheten i Forsmark nästa år inleds.

Länsstyrelsen i Uppsala län har också i sitt länsprogram och industriprogram till industridepartementet föreslagit att Hargshamn byggs ut med hamn, oljelager och industriområde. Det är en satsning som på både kort och lång sikt skulle bidra till att lösa sysselsättningsproblemen efter utbyggnaden av Forsmark.

Ett beslut om anläggande av ett oljelager skulle på ett avgörande sätt ge förutsättningar för genomförande av övriga delar av projektet, inte minst då från ekonomisk synpunkt. Man har också i framställningen till regeringen frågat om regeringen är beredd att medverka till ett framtida oljelager. Det är därför ledsamt att konstatera att utskottet bara helt kategoriskt slår fast att något behov av statlig oljelagring i Hargshamn inte kommer att finnas.

Jag yrkar, fru talman, bifall till vår motion, där vi kräver att frågan om oljelagret omprövas.

I detta anförande instämde Birgitta Dahl (s).

Anf. 25 PER PETERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag kan väl förstå de synpunkter som vännen Nils Hjort har på den här saken. Innan jag fortsätter min replik vill jag påpeka att det uttalande utskottet gjort i sitt betänkande är helt enhälligt.

När vi tagit del av det reviderade oljelagringsprogrammet har vi konstaterat att man under överskådlig tid inte har något behov av en anläggning för statlig oljelagring i Hargshamn. Att i det läget gå tillbaka och överväga gamla saker fann vi inte meningsfullt.

Jag skulle så här i efterhand gärna vilja fråga Nils Hjorth, om han hade varit tillfreds med att man i Hargshamn hade byggt en oljelagringsanläggning som man efter ett par år funnit att man inte har behov av.

Anf. 26 NILS HJORTH (s) replik:

Fru talman! Det kan ju vara trösterikt att höra att Per Petersson har förståelse för mina synpunkter, men man kommer ju inte så långt med det, även om det kan kännas bra.

Per Petersson säger att man inte skall ta upp gamla saker. Det kanske kan förefalla litet tjatigt, men vi har i vår motion förra året och i motionen i år pekat på att de militära instanserna inte haft någonting att invända. Då hade man väl kunnat förvänta att utskottet hade tittat litet närmare på det här genom att göra en egen undersökning. Men det har man tydligen försummat.

Jag vill bara erinra om att de militära myndigheterna yttrade sig när det gällde frågan om byggnadslov för oljelagret i Hargshamn. Militärbefälhavaren i östra militärområdet hade då intet att erinra mot det här byggnadsprojektet. Likadant var det med chefen för Roslagens örlogsavdelning och försvarsområdesbefälhavaren för Uppsala och Västerås försvarsområden.

Dessutom har försvarsstabschefen i ett brev till dåvarande statsrådet Lars De Geer den 28 februari 1979 sagt att det inte har gått att klarlägga om någon militär myndighet haft en negativ inställning till projektet. Och ändå har undersökning gjorts såväl i Milo Ö som i försvarsstaben, säger han. Sammanfattningsvis framhåller han att det inte finns någon negativ inställning från militära myndigheters sida till projektet. Det tycker jag är rätt bra.

Brevet skrevs som sagt den 28 februari. Den 26 mars svarade handelsministern att överbefälhavaren sagt att oljelagring i Hargshamn icke är lämplig. Det har tydligen varit litet dåligt med kontakterna, och man har fattat sitt beslut på dåligt underlag.

Sedan säger då Per Petersson att det inte finns något behov inom överskådlig tid av ett oljelager i Hargshamn, och han frågar om det hade varit lämpligt att bygga ett lager som man inte skulle ha använt så länge. Jag tror för min del att om man hade byggt ett lager, i varje fall av någon större omfattning, så hade man säkert också haft användning för det.

Slutligen vill jag fråga Per Petersson om han har varit i kontakt med överstyrelsen för ekonomiskt försvar och frågat om dess planer när det gäller oljelagring.

Anf. 27 PER PETERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag har inte varit i direkt kontakt med överstyrelsen för ekonomiskt försvar vad gäller just den här aktuella oljelagringsanläggning-

en. Däremot vet jag att det finns ett oljelagringsprogram som utskottet har studerat, och utskottet har då enhälligt kommit fram till att det inte finns behov av en anläggning i Hargshamn för statlig oljelagring.

Nils Hjorth har sin hemort i Roslagen, nära Hargshamn, och jag förstår att han arbetar för att en oljelagringsanläggning skall komma till stånd i den bygden. Men jag hoppas att han har förståelse för att riksdagen inte kan besluta om en oljelagringsanläggning som kostar statliga pengar, i ett läge när vi inte har behov av den.

Anf. 28 NILS HJORTH (s) replik:

Fru talman! Vad Per Petersson säger bekräftar det jag har förstått hela tiden, nämligen att utskottet har tagit litet lätt på motionen. Visserligen gäller det här en så att säga lokal motion, men frågan har stor betydelse för bygden och för kommunen, och vi motionärer anser att det är en statlig angelägenhet att medverka till att reducera verkningarna av nedtrappningen av verksamheten i Forsmark. Därför tycker jag att det är litet ledsamt att utskottet inte har tagit kontakt med de militära myndigheterna och inte heller med överstyrelsen för ekonomiskt försvar för att djupare penetrera problemen.

Riksdagen skall inte besluta om bergrummen, och det skall inte heller regeringen göra. Men regeringen grep ju in och sade abrupt nej till det planerade oljelagret. Jag tycker att överstyrelsen själv borde ha fått handlägga ärendet inom ramen för sin verksamhet. Enda möjligheten är då att ta upp frågan i riksdagen och på den vägen försöka påverka regeringen att ändra sin inställning.

Anf. 29 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Vpk har i motion 858 också tagit upp frågan om en oljelagringsanläggning i Hargshamn. Som Nils Hjorth har redovisat, anför försvarsutskottet oerhört tunna argument för avslag på motionerna. Inte heller har det framförts några ordentliga, genomtänkta argument mot tidigare motioner från vpk och från socialdemokraterna i Uppsala län.

Nu har det framför allt talats om de militära myndigheterna. Som här har redovisats, har dessa inte alls haft någonting emot att det inrättas en oljehamn på Upplandskusten. Som påpekats i vpk-motionen har försvarsmyndigheterna däremot varit väldigt kritiska mot byggandet av kärnkraftverket i Forsmark. Den anläggningen avstyrktes av överbefälhavaren gång på gång under hela 1970-talet, men den kom ändå till stånd, som vi känner till. Bedömningen är litet olika, beroende på vad det är som skall byggas.

Här har hänvisats bl. a. till den interpellationsdebatt som fördes i ämnet, men man har inte sagt nej från militärt håll, så det argumentet faller platt till marken.

Per Petersson nämnde oljelagringsprogrammet och sade att vi inte behöver fler oljelager. Det är också ett väldigt ihåligt argument, för det är klart att olja skall lagras i fortsättningen. Och var ligger det mesta av vårt beredskapslager av olja f. n.? Det ligger i cisterner i våra oljehamnar, hos de

privata oljebolagen, som enligt lag har skyldighet att hålla sådana oljelager.

Det måste ju vara mycket bättre om man kan få ett statligt lager, som dessutom av beredskapsskäl – om man tänker sig krigshandlingar av något slag – ligger i bergskyddsrum. Att det skulle vara någon risk för att ett sådant utrymme inte skulle utnyttjas faller på sin egen orimlighet.

F. ö. har vi åtminstone tidigare haft oljelager för svensk beredskap i t. ex. Trondheim. Utomlands, vid den norska västkusten, har svenska ÖF alltså haft olja lagrad; jag vet inte om lagret finns kvar, men man har haft det. Då tycker jag att det verkar väldigt rimligt att bygga ut oljelager här i Sverige i stället.

Det här lagret bör alltså byggas, och det skulle också ge många goda bieffekter. Det är naturligtvis viktigt för sysselsättningsläget i Norduppland, men det är inte den viktigaste effekten även om den är positiv. Där finns mycket goda hamnmöjligheter med djuprännor, och där finns närheten till stora konsumentområden – Stockholm, Gävle, Uppsala osv. – för att omsätta lagret. Det är alltså en mycket lämplig plats att bygga ett oljelager på.

Jag vill, fru talman, med det här yrka bifall till motion 858.

Anf. 30 PER PETERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag kan hänvisa till det svar som jag har gett till Nils Hjorth. Om jag håller mig bara till vad motionen och utskottsbetänkandet handlar om, nämligen en anläggning i Hargshamn, finner jag att ingen har kunnat bestrida att man nu är i ett läge där man inte behöver en sådan anläggning för statlig oljelagring. Då tycker jag att det har varit till ekonomisk fördel för staten att man inte har byggt lagringsanläggningen i ett tidigare skede, eftersom man nu har kommit fram till att man inte behöver det.

Anf. 31 OSWALD SÖDEROVIST (vpk) replik:

Fru talman! Det är tråkigt att Per Petersson kommer med sådana argument som att vi inte behöver det här lagret nu. Nej, det är klart att vi kanske inte behöver det just i dag, och det är inte heller färdigt att ta emot någon olja i dag. Att bygga en sådan anläggning med planering, arbete och iordningställande är kanske ett företag på åtta tio år, och det kan ju hända att det, när vi kommer till 1991, vore väldigt bra att ha ett fint berglager för olja i Hargshamn. Man får inte se det så där kortsiktigt.

Det måste vara en fördel, som jag har framhållit i mitt tidigare anförande och som också Nils Hjorth varit inne på, att få överflytta så stor del av beredskapslagren som möjligt från cisterner i våra oljehamnar in i bergskyddsrum. Det måste vara en investering som är bra ur alla synpunkter. Och det är alldeles säkert billigare att bygga nu på 1980-talet än på 1990-talet. Därför faller de här senaste argumenten också platt till marken.

Anf. 32 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag har begärt ordet för att säga något om skinn- och läderkonfektionsindustrin, som också behandlas i de här betänkandena.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

*Tekoindustrin,
m. m.*

Tillverkningen i Sverige av kläder av skinn minskade kraftigt under 1970-talet. Vid mitten av 1970-talet genomgick skinn- och läderkonfektionsindustrin en dramatisk utveckling. Industrin har mer än halverats. Antalet årsanställda har minskat från drygt 1 600 år 1975 till omkring 700 år 1980.

Över 90 % av industrin är lokaliserad till Malungs kommun, där ca 650 av de sysselsatta finns. En liten glesbygdskommun har alltså större delen av de sysselsatta inom skinn- och läderkonfektionsindustrin. Den snabba utvecklingen har ställt kommunen inför svåra arbetsmarknadsproblem med en betydande kvardröjande arbetslöshet. Skinnindustrin svarar för den dominerande delen av industrissysselsättningen inom Malungs kommun, och en fortsatt avtrappning av sysselsättningstillfällena inom skinnindustrin måste betraktas som mycket allvarlig, ja, så allvarlig att något sådant helt enkelt inte får ske. Både regionala och arbetsmarknadspolitiska liksom försörjningsberedskapspolitiska skäl talar i mycket hög grad för upprätthållande av en skinnkonfektionsindustri.

Det är absolut nödvändigt att branschen behåller den storlek den hade 1978. Det finns flera skäl utöver dem jag har nämnt. Som framhölls från socialdemokratiskt håll i går är det nödvändigt att man slår vakt om befintliga yrkeskunskaper. Skall dessa behållas, krävs en viss storlek på branschen. Dessutom anser jag det vara mycket viktigt ur beredskapssynpunkt att svensk skinnindustri blir kvar. Branschen får absolut inte bli mindre om yrkeskunskaperna skall kunna behållas.

Därför behövs importbegränsande åtgärder. Det minsta man borde kunna begära är att multifiberavtalet också omfattar skinnkonfektion. Det har också tekodelegationen ansett och framfört till regeringen.

Vi får inte importera på ett sätt som innebär att vi slår ut en bransch som behövs av beredskapsskäl, av sysselsättnings-skäl och för befolkningskyddet.

Med dessa ord vill jag, fru talman, yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 33 SVEN ANDERSSON (fp):

Fru talman! Vi har haft en lång diskussion om tekoindustrin och därmed sammanhängande branscher som berör både teko och vår försörjningsberedskap. Ove Karlsson tog här upp de problem som sammanhänger med skinn- och läderindustrin. Jag vill då påpeka att vi haft ett utredningsuppdrag som avslutades i december och som väl så småningom kommer att föranleda ett förslag från regeringen på den punkten.

I debatten har framskyttat att man tror på en lösning genom importbegränsningar av olika slag. Många skulle kanske rent av vilja införa en total begränsning av tekoimporten. Men vi har historisk erfarenhet av detta.

I den gryende industrialismens tid här i Sverige, på 1700-talet, hade man någonting som hette manufaktur-fonden för att öka den industriella verksamheten. Det var då Jonas Alströmer inte bara tog med sig potatis till Sverige, utan också byggde några fabriker i Alingsås med pengar från

manufakturfonden, Barnängens manufakturfabrik. Den gick mycket dåligt, och ständerna ville skapa skydd för dessa fabriker, varför man antog en s. k. beklädnadsförordning i Sverige. Den innebar att svenska män och svenska kvinnor endast svenska kläder skola bära.

Trots allt fick man lämna dispens under två år efter lagens införande, för att folk skulle få slita ut sina gamla kläder. Men lagen innebar ändå ingen större tillverkning i Sverige, däremot en utomordentlig grogrund för en explosionsartad smuggling av tyger, och så småningom fick ständerna upphäva denna lag.

I dag, när drygt 2 miljoner svenskar åker utanför Norden varje år, tror jag att det skulle bli rätt svårt att uppehålla sådana restriktioner. Vi har erfarenhet av hur det gått med restriktioner och beskattningar av guldvaror. Det är svårt att med en hård beskattnings- och importreglering få människor att köpa det man egentligen vill. De finner olika vägar att kringgå detta.

Anf. 34 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag har inte talat för en total importbegränsning eller för ett totalt importförbud. Vad jag har sagt är att vi måste se om branschen, så att vi får behålla den.

Jag vill framhålla att importen är och att den framför allt har varit av den storleksordningen att den måste begränsas, om vi skall kunna behålla den här industrin. Annars uppstår svårigheter. Om vi dessutom behöver denna industri ur beredskapssynpunkt – vilket man förefaller vara överens om, och det har ju också tekodelegationen uttalat sig för – måste vi ha en viss storlek på branschen. Annars slås den ut. Nu får den inte bli mindre. I så fall uppstår väldiga svårigheter när det gäller att rekrytera arbetskraft till industrin.

Vad som nu möjligen skulle tala för att det ändå finns möjligheter till en begränsning är att en del av de företag som sysslat med import inte har haft så stora förtjänster på sin verksamhet som man från början hade hoppats på. I stället har det visat sig vara svårt för dessa företag. Icke förty vore det väl helt naturligt att ta upp diskussionen om en begränsning av importen i samband med en kommande omförhandling av multifiberavtalet. Det är väl det minsta man kan begära i den här frågan.

Anf. 35 LILLY HANSSON (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig kort. Jag tycker att Sven Anderssons inlägg var en aning krystat. Vad man gjorde på ständernas tid kan väl inte vara av särskilt stort intresse i dag. Vi har i vår motion begärt att man i samband med förhandlingarna om multifiberavtalet understryker att också skinnindustrin skall omfattas av detta avtal. På det svarar utskottsmajoriteten att man inte tror att det är möjligt att från svensk sida driva igenom något sådant. Man bryr sig helt enkelt inte om att ens försöka, därför att man inte "tror" att det leder någon vart.

Jag undrar, fru talman, om man inte i fråga om skinnkonfektionen – jag tror att det är möjligt när det gäller tekoindustrin över huvud taget – kunde

tillämpa GATT:s artikel nr 14 om import av särskilda varor. Helt säkert skulle man få gehör för sina synpunkter i kommande förhandlingar.

Anf. 36 SVEN ANDERSSON (Ip):

Fru talman! Jag anser trots allt att det kan vara av visst intresse att göra en liten historisk tillbakablick. Därav framgår att man tidigare, när kommunikationerna var ytterst dåligt utvecklade, försökte att lösa problemen på olika sätt men att man ändå fick svårigheter.

I ett anförande i går tog jag upp de frågor som rör multifiberavtalet. Jag framhöll då – och det gör också näringsutskottet i detta betänkande – att Sverige genom den s. k. nordiska klausulen har möjligheter att i bilaterala tekobegränsningsavtal väsentligt underskrida den tillväxt för importen som multifiberavtalet generellt sett föreskriver.

Näringsutskottets betänkande 1980/81:47

Mom. 1 (försörjningsberedskapspolitiskt mål för tekopolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (övriga mål för tekopolitiken)

I en förberedande votering biträdde reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. med 149 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 148 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 156 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (branschprogrammet för tekoindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4–6 (nationalisering av tekoindustrin, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 16 för motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (obligatoriska kvalitetsnormer för tekovaror)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 16 för motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (tekoproduktionens inriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 16 för motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (utrednings- och planeringsarbetet på tekoområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (skoindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 16 för motion 1785 av Per Israelsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (förhandlingarna om ett nytt multifiberavtal)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Tekoindustrin,
m. m.*

Mom. 12 (globalkontingenter)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 6 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 14 (effektivisering av begränsningssystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 7 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 15 (importlicenser)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 8 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 16 och 17 (tekoimporten)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (prissättningen i detaljhandeln)

I en förberedande votering biträddes reservation 9 av Ingvar Svanberg m. fl. med 148 röster mot 16 för motion 1102 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 149 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 156 för reservation 9 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 19

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 1980/81:20**Punkt 1**

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2*Mom. 2 (anslagsfrågor)*

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 155 för reservationen av Eric Holmqvist m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 1980/81:21

Punkt 3

Mom. 1 (oljelagringsanläggning i Hargshamn)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 26 för motionerna 245 av Nils Hjorth m. fl. och 858 av Oswald Söderqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Stöd till dagspressen m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:19 om stöd till dagspressen m. m. (prop. 1980/81:100 och 1980/81:137).

Anf. 37 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! På valborgsmässoafton tror jag att det räknas mig till godo, om jag avstår från att lotsa ledamöterna igenom presstödsystemets alla regellabyrinter. Det finns heller inte skäl att göra det med anledning av detta utskottsbetänkande.

Departementschefen har i huvudsak godtagit dagspresskommitténs genomgång, och han uttalar uppfattningen att systemet i stort sett ligger rätt för att tillgodose presstödet syfte, nämligen att bevara och helst utveckla mångfalden i nyhetsförmedling, kommentarer, granskning och kommunikation genom dagspressen.

I dag gläder vi oss åt att klockan för någon tid sedan vreds fram till sommartid, så att vi mer kan njuta av vårens och sommarens ljuvlighet. Politiskt har dock, enligt min bedömning, klockan alltför ofta vridits tillbaka sedan de borgerliga övertog makten. Så mycket gladare blir man då man upplever en ljusglimt i det politiska mörkret. Som en sådan har vi i den socialdemokratiska gruppen i konstitutionsutskottet betecknat den förändring i regeringens inställning till dagspresstödet som har skett från besparingspropositionen i höstas till det regeringsförslag som vi i dag behandlar.

Vi konstaterar att regeringen har begränsat sina besparingsförslag högst avsevärt i förhållande till vad som tidigare tillkännagavs. De i propositionen föreslagna besparingarna i fråga om samdistributionsrabatten och utvecklingsbidragen kan vi godta. Men när det gäller samdistributionsrabatten förutsätter vi att regeringen har förankrat detta förslag inom branschen, så att inte några avhopp från systemet blir följden. En samutbärning av tidningar till lika pris är livsviktig för de sämst ställda tidningarna.

Jag skulle vilja komma med några synpunkter på produktionsbidragen och

deras uppräknig. I dagspresskommittén föreslog vi att ett automatiskt system för uppräknig baserat på annonsprisutvecklingen skulle införas från den 1 juli 1981 och att systemet skulle prövas under en period av minst fem år. Nu avvisar regeringen detta förslag, och som skäl anges bl. a. att omständigheterna för de tidningsföretag som uppbär presstöd är alltför skiftande samt att det skulle vara principiellt betänkligt att indexreglera bidrag av den här arten.

Mot de synpunkterna har vi i motionen invänt att dagspresskommitténs förslag inte innebär någon indexreglering i vanlig bemärkelse. Förslaget utgår från syftet med produktionsbidragen, nämligen att kompensera de tidningar som är svaga på annonsmarknaden på grund av bristande annonsintäkter. Eftersom produktionsbidragen är marknadsorienterade bör detta också gälla systemet för en uppräknig, och då kan man uppnå en bättre anpassning till det mål man har – allmänt verkande regler som gör riskerna för politiskt manipulerande med presstödsystemet så små som möjligt. Härtill kommer att ett sådant system är konkurrensneutralt och dessutom förbättrar tidningsföretagens förutsättningar att planera sin verksamhet.

Nu vill vi inte lägga fram ett sådant förslag i dag. Vi väntar, men jag lovar att vi återkommer. Vi vill inte riskera att nödvändiga uppräknigar av produktionsbidragen inte kommer till stånd för 1981.

Om vi sedan ser på förslagen, så godkänner vi att en höjning av bidraget sker för flerdagartidningar med högst 20 % hushållstäckning. När det gäller flerdagars lågtäckningstidningar i landsorten med en hushållstäckning mellan 20 och 40 % vill vi att det skall ske en uppräknig. När det gäller andra lågtäckningstidningar som inte har tagits upp i förslaget vill vi ha en uppräknig med 10 %. Det innebär också en något högre uppräknig för fådagars lågtäckningstidningar än enligt regeringens förslag. Vi anser även att för rikstidning som utkommer två dagar i veckan bör produktionsbidraget höjas från 1,5 till 2,4 milj. kr.

Vidare behandlar vi i motionen och i vår reservation synpunkter på produktionsbidrag till en självständig edition. Jag skall inte här bli långgrandig och gå in på några detaljer. Jag vill bara understryka att vi uttalar oss för – och vi vill att riksdagen skall ställa sig bakom det – att produktionsbidrag till en självständig edition utgår i proportion till andelen unikt material, på så sätt att bidraget börjar utgå vid 51 % och därefter höjs stegvis med en tiondel för varje procent unikt material upp till 60 %, varvid fullt produktionsbidrag utgår.

Vi kan motivera detta även med vad statsrådet sagt, nämligen att det är viktigt att tidningsföretagen är beredda att samverka och att samverkan bör eftersträvas i så stor utsträckning som möjligt utan att den enskilda tidningens självständighet och egenart äventyras. En tidnings särart kan inte förändras av att pressen har ett gemensamt material när det gäller TT-meddelanden, radio- och TV-program och liknande. Ett sådant gemensamt material gör i stället att man i tidningen i övrigt kan satsa mera på det lokala och självständiga materialet.

Vi har fört fram ytterligare ett förslag, som gäller utredning av frågan om stöd till kvällstidningar. Vi vill att regeringen skyndsamt skall utreda detta med sikte på att komplettera presstödsystemet så att det blir möjligt att stöda även en i huvudsak lösnummerförsåld dagstidning, om den på sin marknad har samma ekonomiska svårigheter som lågtäckningstidningar inom gruppen abonnerade dagstidningar.

Man har många gånger beklagat att tidningsbranschen gjort så få egna insatser för att genom en samverkan pressa ner kostnaderna. I propositionen säger föredragande statsrådet Jan-Erik Wikström att det statliga presstödet bör klart uttrycka det önskvärda i ett vidgat samarbete. Vi har i vår reservation tagit fasta på detta i skrivningen i anslutning till en motion av Gösta Andersson m. fl. Motionen har till syfte att öppna pressens lånefond för icke dagspressägda företag som producerar tidningar. Enligt uppgifter som utskottet fått från presstödsnämndens kansli blir konsekvenserna av att öppna fonden för företag som legotrycker flerdagartidningar små. Det i motionen omtalade Örebrofallet torde vara unikt. Vår skrivning i reservationen innebär att vi har lagt fram ett ändringsförslag när det gäller den berörda paragrafen i presstödsförordningen. Majoritetens ståndpunkt innebär i bästa fall en onödig utredningsomgång innan man kan gå till beslut om att vidga möjligheterna att stimulera en samverkan.

Slutligen vill jag säga att om jag har varit vänlig i min recension av regeringsförslagen i fråga om den del som berör dagspressen, så kan jag inte vara lika vänlig när det gäller behandlingen i budgetförslaget av stödet till organisationspressen. Lars Ulander kommer senare i debatten att ta upp den frågan med tonvikten lagd på konsekvenserna för fackförbundspressen. Låt mig bara erinra om att stödet till pressen utgår från dess roll i det demokratiska systemet. Tidningarna skall medverka till att förstärka och fördjupa den svenska demokratin. Speciell hänsyn skall enligt riksdagens beslut tas till särdragen i denna demokrati, den representativa karaktären och organisationernas stora roll. Organisationspressen spelar en viktig roll i den demokratiska processen i vårt samhälle. Låt mig kortfattat säga: Regeringens besparingsförslag visar inte medvetenhet om detta.

Jag yrkar bifall till hemställan i den socialdemokratiska reservationen på alla punkter.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi har från vpk:s sida redan i samband med besparingspropositionen hävdlat att vi inte kan godta några som helst försämringar vad gäller stödet till dagspressen eller organisationstidskrifterna. Vår uppfattning är att det från yttrandefrihetssynpunkt är vitalt att vi har en levande debatt, i synnerhet under en period då viktiga samhällsintressen kräver ett intensivt meningsutbyte.

Nu har, herr talman, regeringen visserligen backat något i förhållande till

det tidigare förslaget om neddragningar av stöd, men fortfarande tvingas jag konstatera att besparingarna vad gäller såväl dags- som organisationspressen får ses som en direkt undfallenhet för högerkrafterna och motståndarna till en ökad yttrandefrihet genom mångfald i pressutgivningen.

Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid två uttryck för detta, nämligen för det första stödet till organisationstidskrifter och för det andra bidragen till fådagarstidning med riksspridning.

När det gäller stödet till organisationstidskrifter framhåller vi i vår motion 862 att ett minskat stöd främst kommer att drabba fackförbundspressen, men också föreningstidningar. Det är i första hand LO-pressen som kommer att lida av regeringens besparingsnit. Detta anser vi desto allvarligare som denna press utgör en välgörande motvikt mot den i övrigt borgerligt dominerande pressen. Dessutom utgör den en källa till kunskap inte bara om arbetsmiljöfrågor utan också om andra för fackförbundens medlemmar viktiga frågor och rättigheter.

Samtidigt som kostnaderna stigit kraftigt på pressområdet – inte minst distributionskostnaderna – drar man alltså ner på stödet.

Herr talman! Vår motion 862 tillgodoses i stort sett i socialdemokraternas reservation, som jag alltså yrkar bifall till.

Den andra fråga som jag tänkt beröra gäller fådagarstidning med riksspridning.

Dagspresskommittén fann i sitt betänkande Stödet till dagspressen att det var motiverat att en tidning som kommer ut mer än en gång i veckan skulle få större bidrag än motsvarande veckotidning – egentligen en självklarhet, eftersom kostnaderna naturligt nog blir högre ju oftare en tidning kommer ut.

Ett sådant bidrag skulle, menar dagspresskommittén, uppmuntra den typ av press som söker utvecklas till flerdagarsutgivning och därmed bidra till den konkurrens och mångfald som ju påstås utgöra målsättningen för presstödet.

Regeringen går nu i sin proposition utan motivering ifrån dagspresskommitténs förslag. Inte heller har den borgerliga utskottsmajoriteten anfört andra motiv än att det inte finns något "ekonomiskt utrymme".

Det här är, herr talman, med förlov sagt rent trams. Det hade varit hederligare om utskottsmajoriteten klart deklarerat att det är politiska skäl som ligger bakom. Alla torde nämligen vara väl medvetna om att vad det här gäller, fast det inte sägs klart ut, är att söka hindra den radikala pressen, den kommunistiska pressen – Ny Dag – att erhålla ett ökat presstöd. Det belopp det rör sig om är i detta fall futtiga 675 000 kr. – en summa som ter sig skäligen obetydlig i förhållande till presstödet i övrigt.

Samtidigt som centerpolitiker i strid mot presstödsbestämmelserna tillskansat sig inte bara tiotusentals kronor utan t. o. m. hundratusentals kronor förvägrar de av småaktiga politiska skäl den kommunistiska pressen ett stöd.

Jag skulle gärna vilja ha en förklaring till att man just på denna punkt går ifrån dagspresskommitténs förslag, eftersom någon sådan förklaring inte

finns i konstitutionsutskottets betänkande – och det är en avgörande förändring som har skett.

Med detta, herr talman, konstaterar jag att också i det här avseendet sammanfaller den socialdemokratiska reservationen med våra motionsyrkanden.

Anf. 39 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Vi talar ofta om krisbranscher i denna kammare. Tankarna går då normalt till områden som stål, varv, massa och teko. Sällan nämner vi pressen och andra massmedier i detta sammanhang. Ändå utgör våra massmedier i dag en betydande krisbransch. Dess värre tyder mycket på att förhållandena bara kommer att förvärras under de kommande åren. Detta, herr talman, gäller inte bara pressen utan även radio och TV, film och en hel del annat.

Mot den bakgrunden är det viktigt att samhället utformar en presspolitik som verkligen ger lösningar för framtiden. Jag har svårt att tänka mig att vi bara undan för undan skall fortsätta att pumpa in mer och mer statliga bidrag i våra massmedier. Risken med en sådan filosofi är att de som beviljar pengarna kanske kommer att tvingas dra åt svångremmen när samhällets ekonomiska problem blir svåra. En annan uppenbar risk är att massmedier som till stora delar är statssubventionerade också är lätta att påverka från samhällets sida. Förändringar i stödet kan vidtagas mot massmedier som inte följer makthavarnas intentioner.

Vi har i dag att ta ställning till bl. a. dagspresskommitténs betänkande. Genomläsningen av detta betänkande fyller mig med stor tveksamhet. Där finns inte mycket av nya tankar, i varje fall inte hos majoriteten. Man förutsätter att det nuvarande stödsystemet byggs ut och att stödet bara ökar och ökar. Nya fiffiga konstruktioner lanseras som bara kommer att leda till att konkurrensen snedvrids ytterligare och att dåliga tidningar riskerar att bli ännu sämre.

Man kan verkligen ifrågasätta om detta är en framåtsyftande presspolitik. Vi kommer aldrig att med den nu förda presspolitiken kunna skapa grunden för en stark, fri och oberoende press som kan stå på egna ben och drivas på ett sunt ekonomiskt sätt.

Dagspresskommittén föreslår bl. a. att produktionsbidragen indexregleras. I en tid när vi försöker hålla igen automatiken i statsutgifterna är detta helt orimligt, och det har också propositionen och utskottets majoritet slagit fast. Socialdemokraterna har nu inte velat gå med på en sådan lösning. Att socialdemokraterna i och för sig kan tänka sig ett sådant system tycker jag är beklagligt.

Nya stödformer måste naturligtvis avvisas i detta läge. Det är därför tillfredsställande att det inte blev någonting av det föreslagna nyhetsbyråstödet. Det skulle starkt missgynna vissa tidningsgrupper. Vi behöver inte, herr talman, ett krångligare presssystem utan fastmer ett enklare.

Det finns också skäl att acceptera att det särskilda flygdistributionsstödet till övre Norrland slopas. Det har kommit till som ett provisorium, och det

finns i dagens ansträngda ekonomiska läge ingen anledning att permanenta en sådan stödform. Jag ser det här mera som en regionalpolitisk fråga och inte som en renodlad presstödsfråga. Jag vill emellertid, herr talman, säga att kan man inom regional- och transportpolitikens ram finna lösningar som leder till att övre Norrland får sin försörjning med dagstidningar från Stockholm tryggad, är jag för min del beredd att vara positiv till sådana lösningar. Jag tror att det finns många skäl som talar i den riktningen. Men jag anser inte, herr talman, att det är något som skall lösas inom presstödspolitikens nuvarande ram.

Propositionen innehåller några välkomna nyheter. Det gäller dels förslaget att dagstidningar på annat språk än svenska bara till 50 % behöver innehålla material om svenska förhållanden, jämfört med 70 % nu. Jag tycker detta är en rimlig förändring, som kan leda till att de som berörs av den kan utforma sina alster på ett journalistiskt mera tillfredsställande sätt, med tanke på de läsargrupper som man vänder sig till. Av mycket stor betydelse tycker jag vidare det är att man begränsar de möjligheter som nu finns att kvittera ut stora presstödspengar på grund av att man startat nya editioner. Den möjligheten kom ju till för att säkerställa att tidningen Arbetet kunde utge en Göteborgsedition, men utvecklingen sedan dess har förändrat grunderna för editioneringen. I dagsläget är det så att nya tidningar kommer till, och vi vet att det finns nya planerade, för vilka man syftar till att ge ut editioner, mer eller mindre bara för att kunna utnyttja presstödsystemet och inte i första hand för att tillgodose en läsekrets från journalistiska utgångspunkter.

Herr talman! Det finns i och för sig anledning att beklaga att regeringens sparmål från i höstas – att spara 30 miljoner på presstöd – inte kan fullföljas. Läget är uppenbarligen så besvärligt för vissa tidningar med under 20 % hushållstäckning att deras existens skulle hotas om besparingen genomfördes. Mot denna bakgrund har det kommit till stånd en höjning av produktionsbidragen med 15 % för denna kategori. Jag tycker som moderat att det är otillfredsställande att man icke kunnat hålla sparplanen, men det finns i det här läget anledning att acceptera förändringen, och det har vi också gjort på moderat håll.

Men det finns, herr talman, sannerligen ingen anledning att gå längre. Socialdemokraterna vill höja också för kategorin tidningar med mellan 20 och 40 % hushållstäckning, och då, herr talman, är vi inne på höjningar som med den automatik som finns i presstödsystemet skulle förorsaka oss betydande kostnader under de närmaste åren. Där handlar det icke om tidningar vilkas direkta existens är hotad.

Vi hälsar från moderat håll med tillfredsställelse att en besparing kan ske av samdistributionsrabatten, även om den inte räcker till för att uppnå det sparmål på 30 miljoner som regering och riksdag ställde sig positiva till under hösten. Att däremot en besparing sker på organisationstidskrifterna är det bara att acceptera. Alla måste ju känna av åtstramningen i samhället i dag på grund av den ekonomiska situationen, och det tvingar oss tyvärr också att vidta åtgärder som drabbar organisationerna.

Herr talman! Jag vill starkt reagera mot socialdemokraternas tankar på att ge stöd också till kvällspressen. Det kan inte rimligen hävdas att kvällspressen kan komma in under de motiveringar som en gång ledde till införandet av presstödet. Dagspresskommittén har inte alls behandlat den frågan. Att frågan nu plötsligt har dykt upp beror uppenbarligen på att en stor socialdemokratisk kvällstidning fått akuta ekonomiska problem.

Det sistnämnda ger mig anledning, herr talman, till några avslutande reflexioner om presstödet. Det regelsystem som vi har i dag är så invecklat att det är svårt att överblicka. Det är så utformat att det är mera lönande att bedriva tidningsverksamhet utifrån hur man skall kunna få ut presstödspengar än utifrån vad som är journalistiskt motiverat. Därför får vi uppleva tidningskonstruktioner och tidningseditioner som aldrig skulle komma till stånd i ett normalläge, dvs. där presstödet icke fanns. Tidningsdirektörerna har i dag mer att säga till om än chefredaktörerna när det gäller hur den svenska pressen skall se ut. Det är sannerligen ingen lycklig utveckling. Den är i vissa fall direkt generande för pressen.

På sikt måste vi se till att presstödsystemet utformas så, att vi får en annan inriktning av dagspressen. Pressen måste i en helt annan utveckling än tidigare vara beredd att ta ny teknik och nya medier i sin tjänst; annars kommer man att förlora tempo visavi andra medier. Det direkta presstödet uppgår i dag till 300 milj. kr., det indirekta till över 1 miljard. Pressen är alltså inte illa behandlad av samhället – tvärtom. Men ett aldrig så högt presstöd kan inte lösa pressens problem, om inte viljan finns att stå på egna ben och göra journalistiska produkter som läsarna verkligen vill ha. Dess värre är vi snabbt på väg ifrån denna målsättning.

Anf. 40 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är tydligen nu på modet bland borgerliga företrädare att tala med två tungor. Här sade Anders Björck att han läst dagspresskommitténs betänkande och då kommit fram till helt och hållet negativa slutsatser. Men jag läser i propositionen vad statsrådet har sagt. Jag vill då fråga Anders Björck om det finns någon hemlig reservation eller skiljaktig mening från Gösta Bohman i propositionen? Det står nämligen i propositionen:

”Enligt min uppfattning har det statliga presstödet under 1970-talet på det hela taget haft avsedd verkan. Genom att stödja tidningar i marknadsmässigt underläge och bidra till etableringar av komplementtidningar har presstödet verkat för konkurrens och mångfald och därmed en breddad och fördjupad demokrati. Även om en omarbetning av presstödet struktur i och för sig skulle kunna leda till vissa förenklingar, anser jag inte att sådana ingrepp är påkallade. Nuvarande stödformer har visat sig i stort sett ändamålsenliga, och i likhet med dagspresskommittén och de flesta remissinstanserna anser jag att presstödet nuvarande utformning och allmänna inriktning bör behållas.”

Ställer sig Anders Björck bakom vad som här sägs i propositionen? Jag vill ställa den frågan.

Ytterligare en sak. Anders Björck säger att presstödet skall vara

konkurrensneutralt. Vad är det för felaktigt resonemang? Presstödet skall ju verka för att bryta följderna av nuvarande marknadskonkurrens. Om man använder ett generellt system blir det enormt mycket dyrare att upphålla mångfald än med det selektiva system som vi använder. Det nuvarande selektiva systemet kostar 5 % av dagspressens totala intäkter.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Stöd till dagspressen m. m.

Anf. 41 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Vore man snäll skulle man karakterisera Anders Björcks anförande här med uttrycket det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta. Men tyvärr tror jag inte att det är så. Det är alldeles uppenbart vad Anders Björck är ute efter.

Å ena sidan talar Anders Björck om vikten av att statsmakterna inte skall kunna strypa och styra och att det finns en risk härför med det nuvarande presstödet. Å andra sidan sitter Anders Björck och de andra borgarna i utskottet och stryper och styr just genom att angripa stödet till den press som vågar ge uttryck för motsatta ståndpunkter gentemot den nuvarande borgerliga regeringen, just fackförbundspressen samt den radikala och oppositionella pressen.

Jag tycker att det är en oerhört farlig väg som man här ger sig in på. Det är illavarslande att man på detta sätt försöker strypa en levande debatt.

Sedan är det bara att konstatera att Anders Björck uppenbarligen inte är med på den grundval på vilken presstödet faktiskt har kommit till. Grundvalen för presstödet är ju att bryta det ekonomiska monopol som det annars finns risk för på området. Presstödet har kommit till för att man skall ge också andra möjlighet att ge uttryck för skilda åsikter. Det skall inte vara förbehållet de ekonomiskt starka. Detta är uppenbarligen vad Anders Björck är ute efter.

Anf. 42 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att jag skall gå in på en debatt med företrädaren för det kommunistiska partiet här i kammaren om hur man stryper och styr press. Jag är övertygad om att hon är mycket duktigare än jag på den typen av åtgärder. Men har man ett system – vare sig det gäller tidningar, radio eller TV – som gör att dessa för sin överlevnad är helt eller delvis beroende av pengar från statsmakterna, som det i sista hand beslutas om här i kammaren, så finns det naturligtvis möjligheter att påverka, allra helst som presstöds-systemet ibland är så utformat att man kan ta eller inte ta politiska hänsyn. Allt presstöd utgår ju inte efter generellt verkande regler – det vet var och en som haft att handlägga de här frågorna i presstödsnämnden.

Sedan är det. Olle Svensson, inte så att vi talar med några olika tungor. Det finns en proposition från regeringen, och det finns ett utskottsbetänkande som de borgerliga partierna står bakom. Vad jag tillåtit mig är att ge några principiella synpunkter på pressen och dess situation och säga några ord om framtiden.

Olle Svensson sitter så uppe i det nuvarande presstödsystemet att han bara är intresserad av att få det utformat så, att hans egen tidning och de

tidningar som ingår i hans pressgrupp kan få ut så mycket pengar som möjligt av det hela. För Olle Svensson handlar det inte om några principiella resonemang utan om att utforma ett system så, att man så snabbt som möjligt får klirr i kassakistan. Det är kanske skillnaden mellan Olle Svensson och mig när vi diskuterar den här typen av problem.

Dessutom är det inte jag som polemiserar utan Olle Svensson. Ni har ju från socialdemokratiskt håll kommit med en lång rad ändringsförslag i det betänkande som vi enhälligt står bakom på borgerligt håll. Ni har en reservation som innehåller tankar på indexuppräkning, stöd till kvällspres- sen, och vad det nu kan vara fråga om. Detta måste jag väl ändå – utan att beskyllas för att tala med några kluvna tungor – ha möjligheter att replikera emot?

Anf. 43 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Anders Björcks anförande innehöll ett personligt angrepp mot mig som jag inte förstår. Jag tillhör ingen tidnings styrelse och inte A-pressbolagets styrelse. Jag är en anställd journalist vid en tidning, och min principiella diskussion utgick ifrån vad det föredragande statsrådet sade om presstödet och dess verkningar.

Utän detta presstödet hade vi, Anders Björck, fått en omfattande tidningsdöd. Den stoppades i början av 1970-talet genom att vi införde detta presstödet. Jag anser att den uppläggning som presstödet haft har fått stöd i forskarrapporter och av granskningar i dagspresskommittén, och den har nu också stötts av den regering som f. n. sitter. Men det är typiskt att moderaterna tydligen inte vill stå för vad man sagt i propositionen.

Låt mig sedan också säga följande: Presspolitikens syfte bestämmer vilket stödsystem som bör användas. Det är omöjligt att nå samma effekter med ett generellt som med ett selektivt system. Vad jag talar för principiellt är att främja mångfalden. Då duger endast selektiva system. Och de nuvarande selektiva produktionsbidragen ger möjligheter för ett tjugofemtal flerdagars- tidningar och ett trettiofemtal färdagars- tidningar att fortsätta sin verksamhet.

Beträffande den politiska inriktningen, något som togs upp, framgår det av vad dagspresskommittén kommit fram till att av nuvarande presstödet utgår 52 % till borgerlig press och 48 % till socialdemokratisk press och vpk-press. Det är sanningen om presstödet utfall.

Anf. 44 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Anders Björck sätter här verkligen oärligheten i system och vågar inte ta debatten i sakfrågorna. Jag har fortfarande inte fått svar på de frågor som jag inledningsvis ställde till utskottets företrädare.

Det finns, herr talman, en grundläggande skillnad mellan vad moderaterna står för och vad vi står för. Vi vill ha en levande debatt. Vi vill varken strypa eller styra. Om man lyssnar på Anders Björck och om man läser betänkandet, finner man att moderaterna tillsammans med de övriga borgerliga partierna trots allt vackert tal om yttrandefrihet, mångfald och konkurrens står för en linje som innebär att man beskär fackförbundspress-

sens möjligheter, att man frångår dagspresskommitténs förslag vad gäller stödet till fådagarstidning med riksspridning. Detta är, till skillnad från vår politik, att både strypa och styra och att styra med en reaktionär inriktning.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Stöd till dagspressen m. m.

Anf. 45 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Jag har ingen som helst rädsla för att ta en debatt med Eva Hjelmström om strypning av pressen eller något liknande, men jag tror inte att det tjänar mycket till. Låt mig bara till Eva Hjelmström säga att det inte finns något annat land i hela världen som har ett så generöst presstödsystem som vårt. Att i det läget påstå att den borgerliga regeringen försöker strypa och lägga ned tidningar är med förlov sagt, herr talman, rent nonsens. Ingen annanstans i hela världen har tidningarna en så gynnad ställning som i Sverige. Detta är ett faktum som man icke kan resonera bort.

Till Olle Svensson skulle jag vilja säga att han ju har lång verksamhet bakom sig inom den socialdemokratiska pressen. Det är väl inte onaturligt att jag då förknippar honom – jag hoppas att han inte skäms för det – med den pressen, när jag diskuterar skillnaden i hans och min syn på dessa frågor. Jag har här diskuterat principer. Konstitutionsutskottets borgerliga del är enhällig – ni har däremot en reservation.

Även inom socialdemokratin, Olle Svensson, är man faktiskt inne på de tankegångar som jag här har fört fram, att man måste få en press som står på egna ben. Jag har i min hand ett mittuppslag av LO-tidningen, där det står: "Skall A-pressen tvingas lägga ner tidningar?" Chefredaktören för Söderhamns-Hälsinge-Kuriren Sören Thunell icke bara säger att man måste göra det för att uppnå effekt, utan han namnger också de tidningar som det är fråga om. Jag tror att han har rätt. Det finns framsynta personer, Olle Svensson, inom den socialdemokratiska pressen som är ute efter just det jag talar om, nämligen att se till att åtgärder vidtas som kan få den egna pressen att utvecklas i rimlig riktning och inte bara tro att samhället skall lösa problemet.

Allra sist, herr talman! Visst är det så att 52 % av presstödet tack vare samdistributionsrabatten går till de borgerliga tidningarna mot 48 % till de socialdemokratiska. Men dessa 52 % har ju 85 % av upplagan mot de socialdemokratiska tidningarnas 15 %. Stödet per exemplar är utomordentligt generöst inom herr Svenssons pressgrupp.

Talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Låt mig inledningsvis slå fast att några större principiella skillnader inte föreligger mellan utskottsmajoriteten och reservanterna vad gäller stödet till dagspress och tidskrifter. Det sade också Olle Svensson. Han inbjöd faktiskt till en vårpromenad, och jag kan mycket väl följa med på en sådan, så länge vi håller oss till den principiella målsättningen för presstödet.

Skillnaden ligger mest däri att de socialdemokratiska reservanterna av någon för mig och andra okänd anledning har mer pengar att spendera i form av högre bidrag. Jag skall återkomma till det längre fram, och jag vill börja med att säga något om det som förenar.

Det råder – trots den nyss förda debatten mellan Anders Björck och Olle Svensson, där det fanns vissa skillnader – numera enighet om att vi behöver ett presstöd i vårt land. Vi behöver det därför att det gynnar mångfalden i dagspressen. Vi behöver de många stämmorna i presskören och vi behöver dagspressen som instrument i den politiska demokratin.

Det är ett faktum att ett femtiotal av Sveriges nu existerande 150 dagstidningar troligen inte existerat i dag om presstödet inte funnits. Låt oss ta Danmark som jämförelse. Inget presstöd. Marknadskrafterna har fått spela fritt i det land som en gång var världens tidningstättaste. Nu har man där nere bara ett femtiotal dagstidningar kvar. Presskören är svagare där.

Genom flera presstödsutredningar och riksdagsbeslut under 1970-talet har det vuxit fram en målsättning för det svenska presstödet. Det sägs, och det har sagts på flera ställen under ärens lopp, att reglerna skall vara utformade så att huvuddelen av bidragen går till tidningar med ekonomiska svårigheter på grund av sin ställning på marknaden. Det här måste vi ha i minnet när vi diskuterar utskottsbetänkandet över presstödspropositionen.

Propositionen föreslår prutningar på vissa områden där prutningar kan bäras. Å andra sidan plussas bidragen på för de sämst ställda tidningarna. Totalt sett blir det dock fråga om en ökning. Under innevarande budgetår utgör presstödet 310 milj. kr. Under nästa budgetår skall det, om utskottsbetänkandet vinner, öka till 337 milj. kr., alltså en ökning med 27 milj. kr. Det är en betydande ökning, men det innebär – och jag vill understryka det – att vi närmat oss den punkt där den yttersta smärtgränsen går för vad statskassan orkar med. Det är den sanningen som socialdemokraterna inte tycks ha upptäckt. Här plussar man gladeligen på ytterligare miljoner, och jag ställer frågan: Var tar man de pengarna från? Var finns detta ymighetshorn, ur vilket man kan skaka fram alla dessa sköna miljoner? Den frågan vill jag ställa till Olle Svensson.

Låt mig sedan bara notera att Eva Hjelmström snabbade sig förbi det här problemet mycket enkelt och sade att bristen på pengar, det är bara trams. Det är ungefär detsamma som att man helt frivilligt springer in i en offside-position – det skulle kunna sägas om det här nu vore fotboll eller ishockey.

Socialdemokraterna har nu aktualiserat frågan om presstöd också till kvällstidningar. I varje fall vill socialdemokraterna utreda frågan och kräver ett regeringsförslag om det. Hittills har reglerna varit så utformade att presstöd endast utgår för abonnerade dagstidningar. De lösnummersålda kvällstidningarna har inte haft stöd. De arbetar på en annan marknad. I den senaste presstödsutredningen, dagspresskommittén, fanns det heller inte något förslag beträffande kvällstidningarna. Här bör det vara på sin plats att påpeka att vi i vårt land f. n. inte har fler än fyra kvällstidningar som tillsammans delar på hela den svenska kvällspressmarknaden. Socialdemo-

kraterna påstår att åtminstone en av dessa har ekonomiska problem. De problemen kan naturligtvis vara av övergående natur. Men skulle problemen bli bestående öppnar sig en helt ny situation. Tänk om hela kvällspressen hamnar i kris!

Om det händer sitter säkert också morgontidningarna i samma båt. I ett sådant läge finns det inga som helst möjligheter att staten kan gå in och täcka förlusterna för alla de pressorgan som blir aktuella. Det vore fel att antyda att stödmöjligheterna finns. Pengarna finns inte. Det vet vi redan nu, och det tjänar inte mycket till att utreda frågan.

Vad som däremot ständigt är aktuellt är frågan om hur tidningar skall samverka för att kunna sänka kostnaderna eller åtminstone hålla dem inom kontroll.

Pressstödet har hittills inte varit särskilt framgångsrikt som påtryckare eller morot för att få tidningar att samverka i tekniskt avseende. Tidningarna har själva inte varit värst intresserade, trots att stödmöjligheter funnits. Man har var för sig gjort stora investeringar i tryckpressar som går en eller ett par timmar per natt sex gånger i veckan. I varje annan industribransch skulle en sådan ordning vara otänkbar. Det är ett otillräckligt utnyttjande av ett dyrbart maskinkapital.

Från den synpunkten är det en intressant motion som väckts av Gösta Andersson och några andra enskilda centerpartister och socialdemokrater. Där föreslår man att även andra företag än dagstidningsägda skulle få tillgång till pressens lånefond. Som exempel nämns ett tryckeriföretag i Örebro, där man trycker både flerdagars- och fådagartidningar.

Frågan är nog värd att övervägas, även om problemet inte är så lättlost som man vid första anblicken kan tro. I varje fall bör den utredas innan ett beslut kan fattas. Därför har motionsförslaget avstyrkts.

Här gör socialdemokraterna en märklig tur i sin reservation. Man vill öppna lånefonden för sådana företag som trycker flerdagartidningar men inte för de företag som trycker fådagartidningar. Jag tycker att det är en märklig diskriminering, särskilt med tanke på att en av motionärerna står bakom reservationen.

Jag vill också något beröra den socialdemokratiska reservationen under moment 2 i utskottsbetänkandet med rubriken Stöd till organisationstidskrifter. Här avvisar reservanterna den föreslagna prutningen på 15 milj. kr.

Jag vill gärna betyga att organisationstidskrifterna spelar en betydelsefull roll som idébärare – de ger sitt bidrag till en mångskiftande samhällsdebatt. Det är också riktigt att organisationstidskriftsstödet har haft en positiv verkan under de fyra år som stödet existerat. Men så är det också över 400 organisationstidskrifter som får del av detta stöd. Ingen kommer heller att bli utan stöd genom den prutning som här föreslås.

Men i ett läge då vi måste spara på statens utgifter kan inte ens detta område vara helt undantaget. Det är dock inte de små tidskrifterna och de fattiga organisationerna som drabbas. De som drabbas är de stora och i flera fall rika organisationerna.

Kan man verkligen, som socialdemokraterna här gör, påstå att ett

Stöd till dagspressen m. m.

bidragstak på 1 milj. kr. leder till en snedvridning av opinionsbildningen?

Låt oss inte förledas av de stora talen. Att tidningen Metallarbetaren förlorar 2,8 miljoner i stöd, Kommunalarbetaren 1,9 miljoner och tidningen Vi 1,7 miljoner, låter förstås mycket. Men utslaget per medlem gör det för Metallarbetareförbundet 6 kr., för Kommunalarbetareförbundet mindre än 4 kr. och för Konsum mindre än 1 kr.

Det är en grov överdrift att påstå att en reduktion av det statliga stödet till de organisationer jag nämnt skulle påverka utgivningen av deras organisationstidskrifter. Än mindre kan man påstå att opinionsbildningen skulle snedvridas.

Vi skall ha klart för oss att för varje år som går med växande statliga utgifter kommer vi allt närmare den punkt då vi blir tvungna att skära ännu hårdare och ännu djupare i de statliga bidragen. Det är i det läget som även den svage skulle komma att drabbas. I dag kan vi notera att socialdemokraterna har visat färg: de slår vakt om den starke redan i det här läget.

Låt mig sammanfattningsvis säga att det kan finnas många önskemål som är vällovliga, t. o. m. angelägna. Det är bara det att statens resurser är begränsade. Man kan inte sträcka sig längre än skinnfallen räcker.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 47 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det sista Sven-Erik Nordin sade var intressant. Att man inte kan sträcka sig längre än skinnfallen räcker är, har jag för mig, ett citat från Gunnar Hedlund. Det var han som tillsammans med Gunnar Sträng skapade det presstödsystem vi har. Jag har väldigt länge trott att Sven-Erik Nordin kämpar i Gunnar Hedlunds anda, och jag vill inte heller säga annat än så länge, men jag iakttar en glidning hos Sven-Erik Nordin från den tidpunkt då vi gemensamt undertecknade dagspresskommitténs majoritetsskrivningar till den inställning han i dag demonstrerar.

I dag är han sparsamhetsivraren. Han talar om den yttersta smärtgränsen, att vi inte har något ymighetshorn och allt detta. I dagspresskommittén var vi överens om att om man inte successivt höjer presstödet så förlorar det sin verkan, och då öppnar man vägen för en pressdöd. Därför gick vi gemensamt in för ett automatiskt verkande system för uppräknig av presstödet.

Ekonomien var väl inte så mycket bättre förra sommaren, när vi kom med det förslaget, än den är i dag. Glidningen är därför litet oroväckande. Ta lärdom av Gunnar Hedlund som sade: Det här är en central och viktig reform som man måste stå fast vid.

Ett stöd som kostar 5 % av de samlade dagsintäkterna tycker jag är ett relativt lågt pris för att uppehålla mångfald. I en tid med hårda åtstramningar är det så mycket mer centralt att vi har en mångfasetterad debatt i pressen. Det är inte fråga om något branschstöd utan om ett stöd till det demokratiska systemet, och då bör man inte backa på det sätt som Sven-Erik Nordin delvis gjorde i sitt inlägg.

Jag tycker att vi måste stå fast vid det selektiva presstödet. Och inom parentes: I dagspresskommittén stödde Sven-Erik Nordin också förslaget om

uppräknning av stödet till fådagarstidningar som utkommer mer än en gång i veckan, samma förslag som vi nu för fram från socialdemokratisk sida.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Anf. 48 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är en vacker bild som Sven-Erik Nordin påstår sig vara anhängare av: en månghundrasträmmig kör som kan ge uttryck för skilda och mångfasetterade åsikter.

Men sanningen är ju den att i praktiken har Sven-Erik Nordin, från att ha intagit en annan ståndpunkt, nu börjat nagga den här kören i kanten genom att acceptera nedskärningar på presstödsområdet. Sven-Erik Nordin motiverar det med att det finns en yttersta punkt där smärtgränsen går för vad statskassan tål, och han påstår att jag har bagatelliserat de belopp som det här gäller. Så är nu inte fallet. Jag tycker emellertid att de här beloppen är tämligen marginella i förhållande till det utbyte som de ger, och jag finner det oerhört allvarligt att man börjar nagga just en levande debatt i kanten när det inte rör sig om mer än några miljontal kronor. Vi har f. ö. också i våra ekonomiska motioner anvisat var man skulle kunna hämta de här pengarna.

Sedan säger Sven-Erik Nordin att prutningar föreslås där prutningar kan bäras. Då har jag den konkreta frågan: Vad anser Sven-Erik Nordin ha hänt som gör att fådagarstidningarna kan bära prutningar i förhållande till utredningens förslag? Det är ju ett förslag som Sven-Erik Nordin tidigare stött men som han nu frångått för att i stället sälla sig till Anders Björcks strypa och styra-linje.

Sven-Erik Nordin påstår att vi slår vakt om de starka. Jag vet just inte om jag kan karakterisera en tidning som kommer ut två dagar i veckan som tillhörande de starkaste i landet. *Farligheten* kan ju diskuteras, men styrkan är väl litet överskattad av Sven-Erik Nordin. Det här gäller också fackförbundspressen.

Det är bara att konstatera att vad man ger sig på är de oppositionella. Det är en politisk styrning, det är inte fråga om att slå vakt om de svaga.

Anf. 49 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Jag skall uttala ett tack till Olle Svensson för att han påminner om de politiska insatser som förre centerledaren Gunnar Hedlund har gjort i riksdagen. Som produkter av samma landskap är det ju naturligt att vi lever med samma ordspråk.

Olle Svensson gick sedan ytterligare några år framåt i tiden och påminde om de intressanta år då vi satt tillsammans i dagspresskommittén. Det var faktiskt jag som var idégivare till förslaget om indexreglering av produktionsbidraget, och vi lyckades få till den här skissen. Jag menar fortfarande att det funnits värde i en indexreglering, därför att den ger en trygghet för de tidningar som berörs. Man vet att man även nästa budgetår och nästa kan räkna med ett belopp, så och så stort. Samtidigt ger det en liten piska på ryggen åt tidningsföretagen när det gäller att hushålla inom den gränsen, eftersom staten inte kommer att rycka ut som något slags brandkår, om man förslösar

Stöd till dagspressen m. m.

den matsäck man fått till förfogande.

Nåväl, det är bara att notera att det här förslaget blev ganska hårt åtgånget i remissbehandlingen av vår utredning, och vi är väl inte den enda utredning som har fått uppleva det. Kvar har i alla fall blivit en del. Fortfarande gäller att de ytterligare pengarna – det är dock 27 milj. kr. – läggs ned på de svagaste tidningarna. Presstödet grundtanke är ju att det är de som är svaga på marknaden som skall ha, medan de som klarar sig hyggligt får lov att försöka klara sig själva. Därför finns det inte här något förslag om att räkna upp produktionsbidragen till tidningar som har ett täckningstal ända upp till 49 %.

Jag har alltså inte glidit. Jag upplever bara att jag har fått väldigt rätt i vad jag sade i den debatt som vi hade för några månader sedan, den 9 december 1980 – den dag man lägger lutfisken i blöt. Då sade jag att det finns områden inom presstödet där uppskrivningar kan bli nödvändiga, och att det finns andra områden där man väl borde göra besparingar. På den punkten tog utskottet inte ställning i december. Det skulle man få göra nästa gång, och det gör vi nu.

Jag tyckte mig ändå märka att Olle Svensson innerst inne – även om han inte vill erkänna det – var ganska belåten med det förslag som nu är lagt.

Anf. 50 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag uppskattar centerns insatser för att hindra den rena katastrofen som skulle blivit följden om man hade genomfört besparingspropositionens tankegångar. Men de tidningar som Sven-Erik Nordin talar om är väl ändå inte de mest behövande. Han syftar på fådagars lågtäckningstidningar, som enligt detta förslag får en höjning till 750 000 kr. I reservationen har vi tänkt oss att de skulle kunna få 825 000 kr. Men vi har också sagt att flerdagars lågtäckningstidningar på landsorten, som har 20–40 % hushållstäckning, inte har fått sina bidrag uppräknade sedan 1978. Jag kan försäkra, att om man med de ekonomiska argumenten går emot en relativt snar höjning för dem, kan vi hamna i en ny tidningsdöd.

Jag hoppas alltså att man kan tala så nyanserat som Sven-Erik Nordin gjorde i sitt senaste anförande om de förslag till förändringar som vi har ställt. Vi föreslog bl. a. en höjning av produktionsbidragen som inte är högre än 8 milj. kr.

Till sist: Varför inte genomföra förslaget i Gösta Anderssons motion redan i dag? Det är inte alls konstigt att finna en konstruktion av presstödskungörelsen som kunde stimulera till det ökade samarbete som vi är överens om måste komma till stånd.

Anf. 51 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Sven-Erik Nordin uppehåller sig vid skinnfällor och lutfisk. Det vore kanske mer välbetänkt att uppehålla sig vid sakfrågorna.

Han upprepade ånyo att propositionen innebär att man slår vakt om de svagaste tidningarna. I klartext innebär detta att man ger miljoner till moderaternas huvudorgan, något som vi inte motsatt oss i och för sig, men

samtidigt från borgerligt håll förvägrar den radikala pressen de 675 000 kr. som dagspresskommittén en gång föreslog och som Sven-Erik Nordin då var med på. I dag har han frångått detta.

Det, herr talman, är vad man på den kanten kallar att slå vakt om de svagaste tidningarna. Jag vidhåller att så inte är fallet. Det är i stället fråga om direkt politiska motiv och hänsyn som har tagits här.

Anf. 52 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Olle Svensson kan vara lugn. Jag har inte glidit. Jag och centern står kvar bakom den presspolitiska målsättning som har präglat presstödet under 1970-talet och som kommer att gälla under 1980-talet också.

Men jag måste påpeka att jag inte har lika många miljoner att spendera, som Olle Svensson har. Det är skillnaden oss emellan. Det är möjligt att den tiden kommer när också Olle Svensson får denna insikt.

Eva Hjelmström måste bestämma sig. Är det nödvändigt att tala om att det har betydelse hur det står till i statskassan när det gäller att bestämma de statliga bidragen? Men det är hennes val att ta ställning till det.

Sedan kan jag ge en kort upplysning. Det är faktiskt så att även fådagartidningarna, såvitt de har hushållstäckning under 20 %, får en uppräknings enligt denna regeringsproposition och detta utskottsbetänkande. Det kan Eva Hjelmström själv läsa innantill.

Anf. 53 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I likhet med de övriga talarna skall jag inte ägna mig åt någon heltäckande granskning av presstödet. Det finns betydande brister i det stödsystem vi nu har, men det är bra att vi har ett stödsystem som skapar garantier för mångfald och förvandlar den formella yttrandefriheten till en reell möjlighet för olika ståndpunkter och verklighetsbilder att komma till uttryck.

I morgon är det första maj. Många av vännerna här i kammaren kommer att stå på olika tribuner och hålla tal. Jag är övertygad om att de kommer att tala om de svaga statsfinanserna och det stora budgetunderskottet. Om man anser att detta är för stort – och det gör vi alla – måste man också vara med och försöka hålla utgiftsutvecklingen i schack. Då måste man delta i ansträngningarna att spara och hålla igen. På denna punkt brister det mycket ofta i socialdemokraternas intresse. Vi möter oavbrutet socialdemokratiska överbud i olika sammanhang. Och det är symptomatiskt att det sista beslut som socialdemokraterna kommer att vara med om att fatta före förstamaj-talen rör ytterligare ett överbud.

Regeringen aviserade i höstas att den avsåg att genomföra besparingar med 30 miljoner i dagspresstödet och med femton miljoner i organisationspresstödet. Efter mycket noggranna överväganden kom regeringen fram till att det, med tanke på det svaga ekonomiska resultatet i fjol inom dagspressen, var omöjligt att genomföra den första punkten. I stället föreslås nu en viss höjning av dagspresstödet.

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Stöd till dagspressen m. m.

Socialdemokraterna har, liksom regeringen, sagt att ett av problemen när det gäller statsutgifternas utveckling är det förhållandet att så många utgifter är automatiskt bundna. Vi har en besvärande automatik, som inskränker den politiska handlingsfriheten.

I februari röstade alla socialdemokrater här i kammaren på en till finansutskottets betänkande över finansplanen fogad socialdemokratisk reservation, som gick ut på att vi nu måste försöka avveckla indexeringarna i de statliga utgifterna. Därför hade vi knappast väntat oss att socialdemokraterna skulle fortsätta att föreslå införande av nya indexeringar, men här sker just detta. Olle Svensson, som i februari uttalade sig för att indexeringarna skulle avvecklas, vill nu införa en ny indexering. Det är konsekvent och riktigt att försöka undvika att skapa nya bindningar i de offentliga utgifterna, när själva kampen för bättre statsfinanser måste föras så, att vi försöker avveckla de bindningar som finns.

I stödet till organisationstidskrifterna föreslås en minskning med 15 milj. kr. Jag vill gärna påminna om att det stödet infördes på förslag av Jan-Erik Wikström. Det fanns inte under den socialdemokratiska regeringsperioden. Det är ett värdefullt stöd, som bidrar till att öka mångfalden och fördjupa demokratin.

När vi nu behöver spara och strama åt över hela linjen, har vi försökt att finna den inskränkning som här skulle göra minst skada. Vi har då tyckt det vara rimligt att i första hand minska stödet till de starkaste tidskrifterna, de tidskrifter som får de största beloppen. Det är självklart att det får negativa effekter för de berörda tidskrifterna, men jag tror ändå att de effekterna är rimliga i det statsfinansiella läge vi befinner oss i.

Låt mig ta två exempel för att illustrera detta. Tidningarna Vi Bilägare och Metallarbetaren är säkert utmärkta journalistiska produkter, men man kan ändå ställa frågan till socialdemokraterna: Är det verkligen rimligt att vi i dagens ansträngda läge använder flera miljoner av skattebetalarnas pengar för att stödja utgivningen av Vi Bilägare? Har denna tidskrift en sådan betydelse för demokratin i Sverige, för mångfalden och för debatten att det motiverar ett mycket stort organisationspresstödet? Man kan också ställa frågan beträffande Metallarbetaren. Det är en utmärkt tidning, som utkommer med 41 nummer om året. Det är mycket fler nummer än de flesta förbundstidskrifter utkommer med. De flesta LO-tidskrifterna utkommer med 36 eller 30 nummer, och åtskilliga förbundstidskrifter utkommer med ännu färre nummer. Är det självklart att skattebetalarna skall se till att Metals medlemmar får sin tidskrift 41 gånger om året, när medlemmar i andra förbund får nöja sig med ett färre antal nummer?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 54 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Utskottsmajoritetens skrivning i detta betänkande speglar förmodligen väl intresset för stödet till organisationstidskrifterna. Majoriteten har på drygt fyra rader gjort konstaterandet, att visst kan besparingar också göras på presstödsområdet. Att denna besparing särskilt drabbar

fackföreningspressen är säkert inget som oroar majoriteten. Borgarna brukar när de har möjlighet inte missa att ge fackföreningsrörelsen ett tjuvnytt. Det bör ha slagit majoriteten att detta borde vara det sämsta området att visa sin ovilja mot facket på. Konsekvenserna av detta förslag är faktiskt rätt orimliga. Prisökningarna på porto, papper och tryckeritjänster har varit och är stora – detta inte minst på grund av den ekonomiska politik som regeringen är ansvarig för.

Av de 15 miljoner som enligt majoriteten skall sparas drabbas LO-förbundens tidningar med 7 miljoner. SIF-tidningen får ett 325 000 kr. lägre stöd.

Jag konstaterar att regeringspartierna har straffat 75 % av LO-förbundens tidningsutgivning. Det är något över 400 organisationstidningar som får presstödet, men det är bara 13 som får bära förlusten enligt detta förslag. Man kan inte komma ifrån misstanken att sparförslaget är konstruerat för att de tidningar som drabbas också är de som skall drabbas.

Presstödet borde knappast vara det som skall drabbas av neddragningar. Vi har i detta land inte en för mångfasetterad press, utan tvärtom.

Då beslutet om stödet till tidskrifterna fattades av riksdagen 1977 framhöll regeringen att det framför allt är organisationspressen som har betydelse i opinionsbildningen för informationen i samhällsfrågor. Man såg organisationstidningarna som en garanti för en allsidig och mångskiftande samhällsdebatt. Folkkrörelsernas tidskrifter kan ofta gå djupare in i olika frågor än andra massmedier, sade man.

Jag skall göra några kommentarer till statsrådets argument för att vissa organisationer skall drabbas av den s. k. besparingen. I budgetpropositionen står det:

”Det är angeläget att en sådan besparing inte drabbar tidskrifter som för sin existens är beroende av det utgående stödet. En reduktion bör därför i första hand omfatta stödet till tidskrifter som utges av stora och ekonomiskt starka organisationer och då gälla de tidskrifter som har stora upplagor och utges med hög frekvens. Trots att reduktionen i första hand avser angivna tidskrifter kan effekterna vara svåra att överblicka.”

Det är häpnadsväckande, herr talman, att ett statsråd förelägger riksdagen förslag som han inte kan överblicka.

Att ett folkpartistiskt statsråd skall kunna något om fackföreningsrörelsen är inte att vänta. Men att på detta sätt visa sin okunnighet borde vara genant. Han talar om ”stora och ekonomiskt starka organisationer”. Sakförhållandet är att medlemmarna betalar alla kostnader som de fackliga organisationerna har. Att en organisation har många medlemmar betyder inte att organisationen, som det står i propositionen, är ekonomiskt stark. Hur bräcklig ekonomin i själva verket är visar förra årets konflikt. När SAF stängde arbetsplatserna flöt det ut stora summor i konfliktersättning.

Regeringen har med denna proposition inte fört över kostnader på några organisationer, utan kostnaderna har lagts på i många fall lågavlönade medlemmar i de organisationer som i propositionen kallas stora och ekonomiskt starka.

En sak kan jag konstatera, och det är att det uttalande som riksdagen gjorde 1977 inte gäller i dag, nämligen uttalandet att det skulle vara viktigt att stödja organisationspressen. I varje fall är det enligt majoriteten inte viktigt om det är fråga om en press som riktar sig till dem som enligt all statistik har de lägsta inkomsterna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

I detta anförande instämde Anita Johansson och Lahja Exner (båda s):

Anf. 55 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Av Lars Ulanders anförande kunde man få intrycket att den press som mest drabbas av regeringens förslag är den fackliga pressen, men så är inte fallet. Den press som mest drabbas är den liberala pressen. Det blir en ganska markant neddragning av samdistributionsrabatten, en rabatt som gynnar tidningarna i förhållande till deras upplaga. Vad som sker genom det förslag som regeringen lagt fram är att det blir en betydande omfördelning av dagspresstödet, från inte minst liberala stora dagstidningar, såsom Dagens Nyheter, till tidningar som har en lägre hushållstäckning och som är ekonomiskt svagare.

Anf. 56 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Det jag talade om var organisationspressen. När det gäller den är det helt klart att regeringen nu plockar bort bidrag på 7 milj. kr. från LO-kollektivet. Även en del tidskrifter utanför detta drabbas – jag tycker t. ex. att det är en klåfingrighet att man ger sig på SIF-tidningen och tar bort 325 000 kr.

Klart är, Daniel Tarschys, att detta innebär en smäll mot den fria pressen och den fria opinionsbildningen. Jag är ledsen att behöva säga, att efter den debatt man har fört i den här frågan i dag verkar det faktiskt som om den regering som landet har – om den nu finns kvar – har gått in för att straffa just LO-förbunden och deras tidningsutgivning.

Anf. 57 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! För det första talar vi om ett organisationstidskriftsstöd som icke fanns under den socialdemokratiska regeringstiden utan som har införts på förslag av Jan-Erik Wikström.

För det andra är det inte klåfingrighet att maximera stödet till varje tidskrift till 1 milj. kr. Man har inte gått och petat och sagt hur mycket den eller den tidningen bör få, utan man har infört en generell regel som innebär att högst 1 milj. kr. kan utgå till varje tidskrift.

För det tredje måste man se på den totala bilden när det gäller den här propositionen och de förändringar som föreslås i presstödsystemet. Regeringens förslag innebär då att den press som främst kommer att drabbas är den liberala pressen. I hur man kan beskriva detta som en partiskhet från en liberal utbildnings- och kulturministers sida förstår jag inte.

Anf. 58 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Det skulle pryda Daniel Tarschys om han samtidigt berättade att grunden till det här stödet till organisationerna var en utredning, tillsatt av den socialdemokratiska regeringen. Att det hela sedan verkställdes av Jan-Erik Wikström är riktigt, och det sade jag också i mitt inledningsanförande.

Daniel Tarschys säger att det inte är fråga om klåfingrighet när regeringen maximerar stödet till 1 miljon, eftersom detta är en generell åtgärd. Jag förutsätter att den borgerliga majoriteten även i detta utskott är läskunnig och att den är på det klara med att om man nu bara får en statistik över hur många prenumeranter varje tidning har, så kan man naturligtvis lägga eller dra bort stöd där man själv tycker att det passar. Det är vad man har gjort i det här fallet.

Anf. 59 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Hörnstenar i mervärdeskattesystemet är principerna om konsumtions- och konkurrensneutralitet. Mervärdeskatten skall, till skillnad mot en del av våra punktskatter, inte styra konsumtionen i riktning mot eller bort från vissa varor eller tjänster. De som erbjuder ett och samma slags varor eller tjänster skall konkurrera på lika villkor.

Dessa principer upprätthålls i huvudsak över hela linjen, och lagstiftarna har under årens lopp slagit vakt om dem genom att anpassa beskattningens utformning därefter. De undantagsregler på varu- och tjänsteområdena som hittills visat sig ofrånkomliga och finns inskrivna i mervärdeskattelagen bryter i allmänhet inte mot principerna om konsumtions- och konkurrensneutralitet.

På ett enda, omfattande varuområde har så betydande avsteg gjorts från de allmänna reglerna att man frestas tala om en ren diskriminering. Det gäller de periodiska publikationerna, för vilka typ och periodicitet tillåts bestämma om skatt eller skattefrihet, utan hänsyn till den inbördes konkurrens om läsarna som uppenbarligen råder. Bilden är här ytterst komplex med en indelning av tryckalstren i sju kategorier, för vilka reglerna är utformade på olika sätt och har olika innebörd. Förhållandena är, med skattens nuvarande höjd, betänkliga även ur tryckfrihetsrättslig synpunkt.

Ända sedan den allmänna omsättningsskattens tid i början av 1940-talet har dagspress – allmänna nyhetstidningar – undantagits från konsumtionsbeskattning. Endast en gång har detta undantag ifrågasatts, nämligen vid övergången från allmän varuskatt till mervärdeskatt 1968/69, och då närmast från rent skatteteknisk utgångspunkt. Skattefriheten som ett nödvändigt värn kring dagspressens roll i nyhetsförmedlingens och den fria opinionsbildningens tjänst torde numera allmänt uppfattas som en självklarhet och är ett enkelt och praktiskt sätt att ge ett generellt ekonomiskt stöd åt utgivningen, en grund som sedan kompletterats med mera speciellt inriktade och verksamma stödåtgärder. Värdet av skattefriheten i dagens läge torde kunna beräknas till över 300 milj. kr. om året.

Skattefrihet, eller åtminstone starkt reducerad skattesats, för dagspress är

Torsdagen den
30 april 1981

Stöd till dagspressen m. m.

också en allmänt utbredd företeelse, både i de allt flera länder som tillämpar mervärdeskatt och i dem där omsättnings- eller konsumtionskatt förekommer i andra former. Detta gäller även länder med större befolkningstäthet, större språkområden och därmed bättre förutsättningar för större och mer ekonomiska tidningsupplagor än Sverige.

I och för sig kan ett presstödet som består av både skattefrihet och direkta bidrag eller rabatter av olika slag konstrueras med en annan avvägning mellan stödnormerna än hos oss, exempelvis en kombination av låg skattesats och desto högre direkta bidrag, utan att effekten blir sämre. Det främsta värdet av skattefriheten som grundplåt ligger emellertid i att den verkar generellt och utan åtskillnad, vilket såväl tekniskt, ur rättvisesynpunkt och från tryckfrihetsrättsliga utgångspunkter är att föredra.

Under den allmänna omsättningsskattens tid gjordes ingen åtskillnad på tidningar och tidskrifter, vilket i regel inte heller är fallet inom utländska skattesystem. Först vid införandet av den allmänna varuskatten år 1960 aktualiserades frågan om särbehandling av tidskrifter. Trots avrådande utredningsförslag och efter stora meningsbrytningar belades tidskrifter i likhet med andra varor med en 4-procentig skatt – låt vara med antalsmässig övervikt för av olika skäl, i likhet med dagstidningarna, undantagna publikationer.

Vid en tillbakablick förefaller det alldeles uppenbart att denna differentiering på publikationsområdet aldrig ens skulle ha övervägts, om det då hade gällt en påлага av den nuvarande mervärdeskattens storlek – 23,46 %, mot dåtidens blygsamma 4,2 %. Utvecklingen i riktning mot ökad indirekt beskattning har automatiskt vidgat gapet mellan dagspress och övrig press i skattehänseende, så att allt vad konsumtions- och konkurrensneutralitet heter fullkomligt är satt ur spel. Något liknande förekommer knappast någon annanstans i världen, och det kan helt enkelt inte i längden vara godtagbart.

Ytligt sett fyller dagspress och annan periodisk press helt skilda funktioner och behov. Dagspressens huvuduppgift är nyhetsförmedling och opinionspåverkan samt – inte minst viktigt – den för demokratin betydelsefulla samhällsbevakningen. Här ligger också grunden till att vi slår vakt om en så långt möjligt fri och obunden samt ekonomiskt bärkraftig press.

När man ser på annan periodisk press som grupp, träder ofta förströelse-motivet i förgrunden, och särskilt populärpressen framstår som umbärlig, jämförd med dagspressen. Därvid glömmar man lätt att det är ytterst få människor i vårt land som inte är veckopressläsare och tydligen finner en behovstillfredsställelse däri. Man glömmar också lätt bort att den lågperiodiska pressen inrymmer en stor mängd mycket värdefulla fack- och specialtidsskrifter av olika slag. Många facktidsskrifter är av central betydelse för informationsflödet inom smala, men viktiga sektorer av samhällslivet.

Det har i alla tider varit så, att den som sällan eller aldrig haft tid eller fått lust att öppna en veckotidning ofta skapat sig en vrångbild av veckopressen som helhet, varvid de naivaste eller lättfärdigaste underhållningsinslagen i vissa produkter fått framstå som typiska för hela området. I själva verket

dominerar artiklar och reportage innehållet i svensk populärpress, och dess utveckling har sedan länge gått i riktning mot seriösare och alltmer informativa inslag.

Motsvarande innehållsmässiga överensstämmelse mellan dagspress och lågperiodisk press exponeras inte minst av många fack- och specialtidningar. Tidningar som Affärsvärlden och Dagens Industri ger en utvidgad och ofta fördjupad information och nyhetsrapportering av samma slag som på dagstidningarnas näringslivssidor. Motsvarande gäller specialtidningar av många andra slag – Röster i Radio-TV och Teknikens värld för att bara nämna ett par ur den mångfald man överallt möter på försäljningsställena.

Alla dessa tidningar inte bara kompletterar dagspressen utan konkurrerar också med den om läsarna. De större dagstidningarnas stående redaktionella avdelningar kan, liksom återkommande specialbilagor, ses som ett slags tidningar inom tidningens ram. På exempelvis litteraturområdet är detta påfallande. Det inskränker sig emellertid inte bara till fackområden. Som var och en observerat, men kanske inte alla reflekterat över, innehåller många dagstidningar numera omfattande inslag av ren förströelsekaraktär. I vissa fall framstår t. o. m. underhållningsfunktionen som central även i nyhetsrapporteringen. Valet av vilka nyheter som slås upp på löpsedlar, i artiklar och bildreportage och sättet att behandla detta nyhetsmaterial tar uppenbarligen sikte på att ge läsekretsen spänning och underhållning och att därmed vinna inte minst lösnummerköpare. Tekniken skiljer sig inte nämnvärt från populärpressens. Även söndagsbilagor kan med visst fog betecknas som "veckotidningar i dagstidningar".

Att nästan alla människor läser både dagstidningar och lågperiodisk press av ett eller flera slag får inte uppfattas som ett tecken på att det rör sig om produkter av helt skilda arter och utan inbördes konkurrens. En lågperiodisk publikation är i många fall, om också långt ifrån i alla, ett marginellt komplement till vad dagstidningen har att erbjuda. Dagstidningen är den primära, från början givna, och tidskriften måste lyckas erbjuda något attraktivt och väsentligt därutöver. Dagspressen utsätts knappast för verklig konkurrens från populär- eller fackpress, men det omvända är en för många publikationer alltmer kännbar realitet.

Dagspressen åtnjuter genom friheten från mervärdesskatt ett extra presstödet på omkring 310 milj. kr. om året. Den beskattade delen av övrig periodisk press bidrar med uppskattningsvis omkring 250 milj. kr. till mervärdesskatteuppbörden inom landet. Prenumererade, utländska publikationer importeras ju skattefritt. Vid den ursprungliga skattesatsen för allmän varuskatt skulle motsvarande belopp ha varit omkring 60 resp. 50 milj. kr.

Det säger sig självt att omfördelningen av resurser i dagspressens konkurrens med lågperiodiska tidningar har varit enorm. Man behöver bara ställa beloppen i relation till de olika anslagen till presstödet av skilda slag för att inse detta. I händelse av höjd mervärdesskatt kommer olikställigheten att ytterligare accentueras.

Visserligen kan det sägas, att publikationsområdet har haft 20 år på sig att anpassa sig till den beskrivna utvecklingen, men för tidskrifternas del påminner situationen närmast om åsnans anpassning till en gradvis pålagd, ökad börda. Tidskriftsutgivningen närmar sig den definitiva riskzonen, i vilken många kultur- och organisationstidskrifter redan inträtt. De sistnämnda får numera statligt stöd speciellt för sina redan skattefria medlemsupplagor. Men vem har sagt att dessa eller deras läsare, medlemmarna, är så mycket värdefullare än de övriga, skattetyngda upplagedelarna och dessas läsare, som inte tillhör medlemskretsen? Det är en egendomlig stödkonstruktion.

De beskrivna förhållandena på tidskriftsmarknaden kan inte få bestå, om man ställer några anspråk på rättvisa i beskattningen och vidhåller de krav på konsumtions- och konkurrensneutralitet som gäller på mervärdeskatteområdet i övrigt. Gränsdragningen tvärs igenom publikationsområdet är en anomali. Det olyckliga är bara att statsfinansiella hänsynstaganden ofta tillåts fälla avgörandet, till dess skadeverkningarna på olämpliga beskattningsregler slagit igenom med full kraft.

Vi hävdar att man inte bör invänta den situation där man måste tillgripa speciella, eventuella punktvis insatta, stödåtgärder på det viktiga kultur-, produktions- och sysselsättningsområde som tidskriftsutgivningen i sin helhet utgör. Det är bättre att i tid företa en generellt verkande utjämning av de missförhållanden som utvecklingen gradvis lett fram till. Lika litet som man gör någon kvalitetsgradering bland allmänna nyhetstidningar, bör man ge sig in på någon angelägenhetsgradering inom övrig press.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2 (stöd till organisationstidskrifter)

Vid votering genom rösträkning avgavs 157 röster för utskottets hemställan och 157 röster för reservationen av Hilding Johansson m. fl. i motsvarande del.

Kammaren beslöt med 157 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 157 röster avgavs för att mom. 2 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

9 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1980/81:190 om reglering av priserna på jordbruksprodukter. m. m.

1980/81:192 om ändring av lån till Uddeholms AB

10 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1980/81:22 om grundlagsenligheten av lagstiftning om kommunalt skattetak

Finansutskottets betänkanden

1980/81:30 om ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1980/81:118 och skr. 1980/81:144)

1980/81:31 om kommunalekonomiska frågor m. m. (prop. 1980/81:100 och 1980/81:116)

Skatteutskottets betänkanden

1980/81:44 om ekonomisk-politiska åtgärder (prop. 1980/81:118)

1980/81:49 om gasolskatt (prop. 1980/81:121)

Socialutskottets betänkanden

1980/81:30 om socialtjänstlagstiftningen

1980/81:31 om ekonomiskt stöd till Södertälje kommun för kostnader för den assyriska/syrianska invandringen

Jordbruksutskottets betänkande

1980/81:26 om ekonomisk-politiska åtgärder, såvitt avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde (prop. 1980/81:118)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1980/81:16 om vissa pensionsfrågor m. m. (prop. 1980/81:142)

Civilutskottets betänkande

1980/81:30 om räntebidrag för hyreshus (prop. 1980/81:118)

11 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 30 april

1980/81:137 av *Torsten Karlsson* (s) till industriministern om sysselsättningen i Motala:

Arbetsmarknaden i Motala har under en femårsperiod genomgått en dramatisk försämring vad gäller industrissysselsättningen. Ca 3 500 arbetstillfällen har försvunnit från kommunen. Industristrukturen i Motala har dominerats av verkstadsföretag med två storföretag, Electrolux och Luxor. Båda företagen tillverkar produkter med stor konjunkturkänslighet.

Vad som inträffat under den angivna perioden är att minst ett tiotal små och medelstora företag på grund av det kärva läget har upphört med sin verksamhet.

Den främsta orsaken är nedgången i sysselsättningstillfällen vid de stora företagen, förutom att Motala Verkstad under en 15-årsperiod minskat sin

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

Anmälan av interpellation

Torsdagen den
30 april 1981

*Meddelande om
fråga*

personal från ca 2 000 anställda till nu i runt tal 250, samtidigt som Electrolux och Luxor reducerat sin personal med ca 1 500.

Vad som nu tillkommit på arbetsmarknaden i Motala är att ledningen för Luxor har för avsikt att avskeda 400 av bolagets i dag drygt 1 800 anställda. Skälet härtill anges vara svårigheter att sälja TV-apparater. Företagsledningen tycks bedöma läget så att svårigheterna kommer att bestå, och därför anser man sig tvungen att minska kapaciteten. Vid företaget har tidigare en överenskommelse träffats om en plan att permittera den kollektivanställda personalen under fyra veckor i olika perioder.

Vid Electrolux har liknande överenskommelse träffats om att i fyra veckor permittera 1 000 personer. Detta kommer att ske dels i anslutning till semestern, dels senare under hösten 1981. Motala har i dag länets högsta arbetslöshet, som genom de aviscrade åtgärderna nu kommer att kraftigt försämrats.

Luxor ägs sedan i början av 1979 av staten. Ägandet tillkom med anledning att företaget hade hamnat i en akut finansiell kris, som hotade dess fortbestånd. Mot den bakgrunden föreslog regeringen (prop. 1978/79:192) att riksdagen skulle anvisa 175 milj. kr., vilket också skedde. Därvid förutsattes att om nedskärningar av personalstyrkan skulle bli nödvändig skulle nya arbetstillfällen tillföras de orter som kom att bli drabbade. Vidare uttalades att om minskning av antalet anställda skulle bli nödvändig skulle denna minskning bygga på ett genomarbetat utredningsunderlag, som skulle utarbetas i samverkan mellan företagsledningen och de anställda. Regeringen har med de åtgärder den vidtagit och de uttalanden som gjorts nu ansvaret för de anställda vid företaget och för sysselsättningen på orten.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för att trygga Luxors framtid inom den elektroniska branschen?
2. Är statsrådet beredd att även på annat sätt värna om sysselsättningen i Motala?

12 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 30 april

1980/81:393 av *Thure Jadestig* (s) till budgetministern om skatteutjämningsbidraget för vissa hyresförluster:

Extra skatteutjämningsbidrag skall beviljas med hänsyn till bl. a. en kommuns kostnader för hyresförluster i kommunala och allmännyttiga bostadsföretag. Det är svårt att få en överblick över effekterna härav. Jag vill därför fråga budgetministern:

Vill budgetministern redogöra för den praxis som utbildats och de principer som använts när det gäller extra skatteutjämningsbidrag för vissa hyresförluster?

13 § Kammaren åtskildes kl. 13.32.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 128

Torsdagen den
30 april 1981

*Meddelande om
fråga*